

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OBRAZ ČESKÝCH DĚJIN V HISTORICKÝCH POVĚSTECH AUGUSTA
SEDLÁČKA A ALOISE JIRÁSKA

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Faktorová, Ph.D.

Autor práce: Jan Lassner

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2019

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 10. května 2019

Jan Lassner

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí této práce Mgr. Veronice Faktorové, Ph.D. za ochotnou pomoc, cenné rady a věcné připomínky.

Anotace

Práce se zaměří na komparaci dvou prozaických děl: *Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku* historika Augusta Sedláčka a *Staré pověsti české* Aloise Jirásky, které vyšly shodně v roce 1894. Východiskem bude analýza jejich beletristických a narativních postupů, sledována však bude i jejich dobová recepce (evidovány a interpretovány budou recenze zmíněných děl a jejich další ohlas, například v korespondenci). Obě díla budou zvažována jak v kontextu další tvorby obou autorů (Jirásek byl uznáván jako přední autor historické beletrie, Sedláček zaujal svými spisy z oblasti historické topografie a vlastivědy), tak v širším vztahu k historickým dílům předcházejícím (na prvním místě je nutno uvést Palackého *Dějiny národu českého v Čechách i na Moravě*).

Annotation

The study will be concentrated on the comparison of two literary works, both prose: *Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku* (*Collection of historical legends of the Czech people in Bohemia, Moravia and Silesia*) written by historian August Sedláček and Alois Jirásek's *Staré pověsti české* (*Old Czech Legends*) that have been both published 1894. The study will be based on the analysis of their belletristic and narrative techniques, also, period perception of them (reviews of the works mentioned will be registered and interpreted, and so will be their further echoes, for example, in correspondence) will be observed. Both literary works will be considered not only in the context of other works by these authors (Alois Jirásek was acknowledged as the leading author of historical fiction, August Sedláček impressed with his writings about historical topography and local history) but also in wider relation to the previous historical works (first it is necessary to mention *Dějiny národu českého v Čechách i na Moravě* [*The History of the Czech Nation in Bohemia and Moravia*] by František Palacký).

Obsah

Úvod.....	6
1. Sbírký pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka mezi mýtem a historií.....	10
1.1 Mýtus a náboženství ve filosofii 19. století	10
1.2 Mýtus jako obraz historie.....	12
1.3 Mytologie a historie	14
1.4 Aktualizace mýtů na konci 19. století	16
2. Sbírký pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka jako beletristické dílo	21
2.1 Alois Jirásek a August Sedláček: vzájemné kontakty a paralely	21
2.2 Pozice Augusta Sedláčka v historiografii 19. století a jeho literárněhistorické hodnocení	23
2.3. Komparace sbírek českých pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka – koncepce, náměty a reprezentativní postavy.....	26
2.4 Interpretace pověsti o příchodu praotce Čecha	36
2.5. Obrazová stránka děl a vydavatelská strategie.....	43
3. Kritická recepce Sedláčkových pověstí v dobových periodikách	51
Závěr	57
Seznam literatury	60
Seznam příloh	63
Přílohy.....	65

Úvod

Od počátku dějin provází člověka potřeba vypravovat příběh. Příběh o vzniku vesmíru, života, příchodu předků, zásadních činech nebo minulosti, na níž by se nemělo zapomínat. Tato sdílená vypravování jsou vyjádřením myšlenkových modelů, jimiž dochází u skupiny lidí k sebepoznávání a seberealizaci. Pokoušejí se vysvětlit to, co předcházelo současnému stavu světa, a ukázat jeho příčiny, navíc je jejich snahou vyslovit prognózy dalšího vývoje v budoucnosti. Mýtus ukazuje událost sběhnuvší se v neurčitém čase a svým působením na společnost ovlivňuje její přítomnost (Puhvel 1997, s. 12). Těžkosti při snaze pochopit mýtus plynou z jeho podstaty. Jde o nečasový příběh, zasahující však svým působením do přítomného času lidí. Na následujících stránkách se pokusíme rozporný časovost a reality vysvětlit a ukázat, že jde v případě mýtů o mnohem víc než o pouhé smyšlenky primitivních společností, tedy o složité struktury neoddelitelné od lidského myšlení a neustále přítomné ve zvycích, řeči i literárních dílech.

Soubor vypravování popisujících vznik života, příchod předků, nebo obecně vysvětlujících příčiny existence nazýváme mytologií, legendami, či pověstmi. Mytologická zkušenost však není jen výsadou nejstarších fází lidské společnosti, později starověkých a středověkých civilizací, nýbrž byla živá od raného novověku a u některých národů je i dnes. U národů, jejichž mýty již třeba nejsou živé, přesto zůstávají součástí kultury, přestože většinou odlišně realizovány a využity v jiných kontextech, jejich původní charakter se ale nezměnil.

Řekneme-li slovo *pověst*, nebo *sbírka pověstí*, v souvislosti s českou literaturou 19. století, nejspíše se každému z nás vybaví jako první jméno významného spisovatele, představitele historického realismu, *Aloise Jirásky* (1851–1930), a jeho *Staré pověsti české*. Mnozí si jistě vzpomenou také na *Zikmunda Wintera* (1846–1912) či *Václava Beneše Třebízského* (1849–1884), kteří, stejně jako Jirásek, byli historiky, a také spisovateli, věnujícími se nejen historické próze, ale i sběru legend a pověstí. Václav Beneš Třebízský čerpal historickou látku z děl Palackého, Beckovského, Březana i z krajevých kronik. Velkou inspirací pro něho byly také lidové pověsti a pohádky (Forst 1985, s. 198). U Zikmunda Wintera nalezneme například v díle *Kulturní obraz českých měst* regionální pověsti o zvonech. Tato tři velká jména historického vyprávění 19. století však lze doplnit ještě o jedno, a to o jméno *Augusta Sedláčka* (1843–1926).

Pojítkem s jmenovanými autory, tedy s jejich literární tvorbou, je pro nás Sedláčkův tvůrčí počín z první poloviny devadesátých let. Rok 1894 totiž nepřinesl pouze Jiráskovy *Staré pověsti české*, z nichž se postupem let stalo stěžejní dílo české prózy,

které bylo již v době vzniku vyzdvihováno a později opakovaně vydáváno, často i u příležitosti zásadních národních událostí, přičemž sloužilo jako paládium pro vznikající moderní český národ, tedy obdobně jako pověsti Kosmovy, jež byly navíc Jiráskovým inspiračním zdrojem, nebo Rukopisy (Třeštík 2003, s. 22). Ve stejném roce vyšla také *Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* Augusta Sedláčka. Jde o autora ve své době váženého a uznávaného především z hlediska vědecké práce. Nedosáhl sice věhlasu jako jeho mladší kolega, velký přínos v oblasti historiografie však nelze opomenout. Jeho nejznámějším a zároveň nejobsáhlejším dílem jsou jistě *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, jež vycházely mezi lety 1882–1927. Jedná se o patnáct svazků obsahujících popis 415 hradů, 117 zámků a 2 423 tvrzí. Sedláček se snažil postihnout vše, co s jednotlivými stavbami souviselo, kombinoval historii staveb s historií šlechtických rodů, využíval heraldiku, sfragistiku a genealogii, a také, což je pro tuto práci důležité, doplňoval text o místní báje a pověsti, jež se k popisovaným lokalitám vázaly (Blüml 1999, s. 19). O osobnost i dílo Augusta Sedláčka je stále zájem, o čemž svědčí poměrně časté vydávání nejznámějších spisů.

Souběžné vydání Jiráskových a Sedláčkových sbírek pověstí, tematicky totožných, je pozoruhodné a vyvolává otázky. Jde pouze o náhodu, nebo lze očekávat spojitosti, podobné intence a cíle? Úkolem následujících stran bude z největší části porovnání a posouzení sbírek. Jako zvláštní problém se jeví pozice obou zmíněných děl mezi oblastmi historie a beletrie. Jiráskovy pověsti jsou běžně vnímány jako součást autorovy beletristické tvorby.

Dějiny české literatury Jiráskovu prózu charakterizují jako vyplnění idey Františka Palackého o beletristickém zpracování českých dějin a jejich zpřístupnění širokým vrstvám. Jirásek podle autorů syntézy totiž vyniká vypravěčským uměním, jímž oslovil řady čtenářů (Brabec 1961, s. 431). Jméno Augusta Sedláčka *Dějiny české literatury* vůbec neobsahují, zmiňuje se o něm pouze Arne Novák v *Přehledných dějinách literatury české*, kde Jirásek je řazen k autorům historické prózy a Sedláček mezi historiky 19. století, bez jediné zmínky o možnosti posuzovat jej jinak (Novák 1995, s. 634–635). Je zjevné, že August Sedláček je vnímán především jako historik a bez opory literárně zaměřené analýzy, která není k dispozici, je obtížné rozhodnout, do jaké míry zacházet se *Sbírkou pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* jako s beletristickým dílem. O sbírce se většinou uvažuje jako o práci související s heraldikou nebo s folkloristikou (Blüml 1999, s. 19–20). Přesto uvidíme, že ve své době byl Sedláček posuzován kritikou odlišně, a *Sbírka pověstí historických lidu českého* byla pojmána

obdobně jako Jiráskovy *Staré pověsti české*. Například ve článku z časopisu *Vlast'* nazývá *Josef J. Veselý Sedláčka spisovatelem*, ztotožňuje jej s Jiráskem a oslavuje obohacení české literatury o dvě sbírky pověstí (Veselý 1895, č. 8, s. 762–763).

Přes toto nejisté východisko se nicméně pokusíme o komparaci celkové koncepce zmíněných děl z beletristického hlediska, o srovnání jejich tvůrčích strategií, na jejichž základě oba spisovatelé vybírali a prezentovali určitý repertoár historických nebo mytologických námětů a látek. Otázky, které si klademe, tedy jsou: jak si Sedláček poradil se svým úkolem, sebráním a převyprávěním pověstí? V čem se Jiráskovi přiblížil a v čem se naopak oba autoři rozcházejí? Jak vysokou míru literárnosti jejich díla vykazují? Inspirovali se autoři navzájem? Jak se jejich díla vztahují k dobovému historickému a politickému kontextu?

V první části práce se nejprve pokusíme o stručné odlišení historie a mytologie, respektive historického myšlení a myšlení mytologického. Považujeme totiž za důležité nastínit realizace působení mýtů ve společnosti a kultuře s přesahem do literatury, která často mýty zpracovávala. Aloisu Jiráskovi se výběrem určitých pověstí, jež existovaly v českém prostředí, podařilo sestavit národní mýtus. Pověsti původně moravské, české, slovenské i židovské, jež *Staré pověsti české* obsahují, vešly tím do celospolečenské paměti (Janáčková 1987, s. 240–241). Jirásek tedy nově zpracoval mýty, některé přijal, jiné vyřadil a sestavil mytologický obraz historie českého národa. Lze v tomto směru tvrdit něco obdobného o díle Augusta Sedláčka, nebo je jeho dílo pravým opakem Jiráskova vytváření obrazu dějin? Také touto otázkou se bude práce zabývat.

Další část věnujeme komparativnímu porovnání děl. Na díla se podíváme především z hlediska beletristických a narativních postupů, zhodnotíme však i obrazový doprovod, grafickou úpravu knih a uvedeme jejich dobovou recepci. Literární komparaci zakládáme na srovnání celkové koncepce díla, vymezení styčných a odlišných námětů a analýze jejich ztvárnění, sledován bude také výběr postav („historických osobností“) a způsob jejich prezentace. Samostatnou kapitolu práce zaujme interpretace pověsti o příchodu kmene Čechů, která se paralelně objevuje v obou dílech. Zhodnotíme pojetí tohoto mýtu o příchodu jak u Jirásky, tak u Sedláčka, a zároveň přihlédneme ke starším kronikám, jako je *Kosmova kronika*, *Dalimilova kronika*, a dalším zdrojům, abychom interpretaci nejen rozšířili, ale zároveň posunuli dále, a to k možné i skutečné inspiraci autorů.

Práce rozhodně nechce vést polemiku o tom, jaké byly spisovatelské intence. Spíše se pokusí ukázat díla jako výslednici společenských procesů a uvažování (i samých

autorů, kteří kontextu podléhají) v 19. století a jistých, dobově etablovaných literárních postupů. V případě Sedláčkových pověstí by tato snaha mohla proměnit dosavadní výklady jeho díla, vymanit ho z historiografické perspektivy a vnořit do souvislostí literárněhistorických.

Teoretická část práce bude podepřena odbornou literaturou z oblasti historie, literární historie, teorie literatury, filosofie a religionistiky. Pro nastínění osobních vztahů mezi Jiráskem a Sedláčkem a hledání možné vzájemné inspirace při psaní sbírek pověstí využijeme dochované korespondence mezi oběma autory, jež je uložena v Depozitáři památníku národního písemnictví v Litoměřicích, jenž ochotně písemný materiál poskytl k využití pro účely této práce. Základem výkladu o vnímání obou děl i autorů se stanou články v dobových periodikách, reagujících jak přímo na vydání sbírek, tak shrnujících život a dílo autorů.

Téma mýtů je příliš široké, abychom se mu mohli věnovat v plném rozsahu. Pokusíme se však ukázat, že mýty byly přítomny v kultuře, ač neživé, i za života Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka a jejich význam vzrostl v rámci kulturního a politického dění a zvyšující se nacionalizace, stejně jako se zvýšil zájem o historii jako oblast poskytující látku k uměleckému ztvárnění, což se odráží v Jiráskových prózách. Naopak i samotné jeho dílo je oporou pro národní sebeuvědomování. Práce se pokusí s mýty zacházet spíše jako historická věda a filosofie a vyložit jejich význam ve společnosti za pomoci interpretace hlavních myšlenek předních filosofů, nikoliv z pohledu antropologického, jelikož Jiráskovy a Sedláčkovy pověsti jsou vybrány z děl starší české literatury a nezabývají se současnými živými mýty, pro jejichž výzkum je antropologický přístup vhodnější (Puhvel 1997, s. 13).

1. Sbírký pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka mezi mýtem a historií

1.1 Mýtus a náboženství ve filosofii 19. století

Z širších souvislostí lze vyvodit, že *tázání se* po počátku světa, kosmu nebo Zemi a *přemýšlení o* vzniku člověka a života obecně, patří neodmyslitelně k lidským bytostem jakožto podstatná a přirozená součást vědomí a kultury. Dříve nebo později se každý člověk zahloubá v touze dozvědět se pravdu o původu veškerenstva. V době doposud asi největšího rozšíření a rozvoje vědy, rozumějme tím úsek dějin od 19. století po současnost, tedy v době obrátů a proměn nejrůznějších hodnot v celosvětovém měřítku i na úrovni jednotlivce, kdy mýtotvorná mysl a duše naplněná vírou ustupují před exaktností vědeckých teorií, zvláště evolučních, mohlo by se nám zdát, že pro náboženské rituály, ať jsou jakéhokoliv druhu, a mytologii již není na světě místo. Co více, náboženství a mytologie se stávají častěji předmětem historických a religionistických vědních disciplín než osobním prožíváním člověka.

Do problematiky vstoupíme úvahou, v níž se pokusíme vytvořit teoretický základ pro další výklad, o který se posléze bude opírat také interpretační část práce. Berme následující myšlenky jako *možné chápání*, či *možné uchopení* předmětů studia, tedy *mytologie a historie*, jejich realizace v literatuře a významu pro společenství.

Tvrdit, že proměny v nahlížení na minulost, současnost i dobu teprve nadcházející, ale také v pojmání duchovního světa člověka a hodnot, v nichž chápe sám sebe, byly zapříčiněny pouze vědními obory, využívajícími verifikovatelných poznatků, by bylo nepřesné. Také představa změny, jež zasáhla společenství v přesně určitelný a roky ohraničitelný úsek historie, je mylná. Myšlenkové procesy vedoucí ke stále větší ateizaci můžeme sledovat již mnohem dříve. Nejvýrazněji takové tendence zaznívají z děl velkých filosofů (těch, kteří nejvíce a přímo ovlivňovali myšlení 19. století, nebo reflektovali soudobý stav společnosti), především *G. W. F. Hegela* (1770–1831), jenž spatřoval světohybnou sílu v sebepoznávajícím Duchu.

Jak píše *Martin Buber* (1878–1965) ve svém pojednání *Temnota Boží* o Hegelově myšlenkové konstrukci: „*Absolutno, světový rozum, idea, tedy „Bůh“ používá veškerého trvání a dění v přírodě a dějinách, tedy trvání a dění člověka k tomu, aby on sám, Bůh, dospěl k uskutečnění sebe sama a k dokonalému sebeuvědomění.*“ Hegel také odnímá Bohu možnost bezprostředního vztahu k člověku. Pak se ani člověk nemůže k Bohu

vztahovat, a ruší se proto lidská potřeba náboženské zkušenosti (Buber 2002, s. 25). Bůh se tím stává naprosto transcendentní skutečností bez možnosti vztahu s člověkem a mizí z lidského života. Buber se snažil popsat ráz doby, v níž žil, její duchovní vyprázdňenost a neschopnost člověka vytvořit si k Bohu vztah. Interpretuje myšlenky nejvýznamnějších filosofů a snaží se dobrat příčin novodobé ateizace a neschopnosti vztahu k božskému. Buber sice nevěnoval pozornost *Arthuru Schopenhauerovi* (1788–1860), jenž ono nedosažitelné *absolutno* nazývá Vůlí, a ještě se neodvažuje explicitně vyřknout to, co z této transformace Boha prakticky vyplývá, přesto je důležitou součástí vývoje myšlení. K onomu velkému kroku naprostého vyčlenění Boha/bohů ze života dospěl až *Friedrich Nietzsche* (1844–1900). Ve své neustávající kritice náboženství (nejen křesťanského, a ne pouze náboženství) došel až k výroku o *smrti Boha*.

Ještě během života těchto tří velkých mužů se rodí pozitivismus, který se později stal převažující koncepcí ve vědeckém uvažování, a také darwinismus. Nalezneme různá pojetí duchovního vývoje, zabývaly se jím mnohé velké osobnosti filosofie a sociologie. V souvislosti s následujícím výkladem uvedme především příklad *Augusta Comta* (1798–1857), podle něhož musí integrující roli ve společnosti, již měla katolická církev a celkově křesťanství, převzít věda. Vědec by měl mít stejnou funkci, jakou ve středověku zastával kněz. Později se jeho myšlenky staly základem pro sociologii. Na rozdíl od spekulativního myšlení filosofie upřednostňoval poznání vycházející z faktů, které lze verifikovat. Pro tuto práci je však podstatnější Comtovo rozlišení etap vývoje lidské společnosti. Prvním je *teologické* neboli *fiktivní* stádium, v němž člověk věří na možnost absolutního poznání. Absolutno je ztotožněno s Bohem, vládne náboženství. Druhé stádium, jež nazývá *metafyzickým* nebo *abstraktním*, nahrazuje Boha abstraktními silami a filosofickými pojmy. Ve třetím stádiu, *pozitivním*, člověk dochází k závěru, že nelze dospět k absolutnímu, náboženskému ani filosofickému poznání. Ono poslední, nejvyšší stádium s sebou přinese společnost založenou čistě na vědeckém poznání (Budil 1999, s. 66–68).

Jistě je všem známo, že pozitivismus je metoda vědeckého bádání, zaměřující se výhradně na fakta, tedy skutečnosti prokazatelné, přesně určitelné a měřitelné. Zdá se, že mýty ani náboženství již nejsou třeba, jelikož nepřinášejí člověku žádné poznání. Přesto nevymizely, obojí je stále součástí i zdánlivě běžného dne, úkonů a mluvy novodobého, ateistického člověka, ač si to sám již neuvědomuje. Některé návaznosti jsou zcela zřejmé, jiné latentně obsažené ve zvycích, úkonech, ale také v jazyce, nebo právním systému.

O případech uchování mýtů i rituálů s nimi spojených pojednáme v následujících kapitolách.

1.2 Mýtus jako obraz historie

U různých kultur si v rámci jejich náboženství, mýtů a rituálů s nimi spojených můžeme povšimnout určitých podobností, které mohou být sotva náhodné. *Dušan Třeštík* v knize *Mýty kmene Čechů* uvádí, že například hory u mnohých národů představovaly střed světa, od něhož následně svět vznikl. V Čechách je touto horou především Říp (hora, na níž podle pověsti vystoupil praotec Čech). Na vrcholu některých hor jsou doloženy sloupy o čtyřech hranách, někdy s vyobrazením tváří na každé straně, které hledí do čtyř světových stran. Tyto sloupy byly rozděleny ještě vertikálně, na tři části, symbolizující tři zóny: podzemí, zemi a nebe. Součtem dojdeme k dokonalému, magickému číslu sedm, vyjadřujícímu celek naplněný právě ve středu světa, vyznačeném horou či sloupem. Číslo sedm se však neobjevuje jen u Slovanů, ale také u jiných národů vzešlých z indoevropské kultury (Třeštík 2003, s. 92).

Citelně je zastoupena číselná symbolika například v židovské kultuře. Objevuje se v biblickém *Starém zákoně*, z něhož evidentně přešla do křesťanské tradice. V nás zůstala částečně dodnes. Čísla, jejichž význam již málokdy známe se také objevují třeba v pohádkách. Nicméně i dříve byla konstitutivní složkou mnohých pověstí a bájí, často se opakovala u různých národů, aniž by spolu pověsti souvisely. Proto příklady výskytu různých podobností, zde uvedených, nechápejme jako zaručeně geneticky podmíněné. Prvky obsažené v mytologiích starověkých kultur i dnešních náboženství, sahají hluboko do minulosti, kde tvořily součást života archaického člověka a ve výkladu slouží čistě pro nastínění teoretického pojetí mýtů, nejde nám zde primárně o jejich historii a vývoj.

Podobnosti nezůstávají jen u čísel. Jde také o celé příběhy, upravené, avšak stále nesoucí základní rovinu děje, které mají základ v indoevropských rituálech. Tyto podobnosti nám, mimo jiné, prakticky dokládají, že národy k sobě váže společný základ, nebo společný vývoj a vzájemné ovlivňování (Třeštík 2003, s. 23). Na indoevropské rituály se váží texty dnešních koled, v nichž jde o poetizované zařikávání a přenášení prvotního činu boha do současnosti. O tom, jak staré tyto dochované části rituálů jsou, svědčí i to, že texty některých koled odpovídají zápiskům v indických védách ze 2. tisíciletí př. n. l. (Třeštík 2003, s. 19–20). A tak bychom mohli pokračovat v nalézání dochovaných pozůstatků původních mýtů v kultuře dále. Nás však mnohem více zajímá, jak se mýtus váže na náboženství a jak pracuje s pojmy při pojmenovávání jednotlivin.

Abychom obhájili užitá slova *mytologie* a *náboženství*, která dnes samozřejmě vyjadřují rozdílné hodnoty oproti minulosti, je třeba uvést, že mýty náboženství doprovázejí. Zdá se nám totiž, že religiozita z mýtů povstává a zároveň náboženství plodí mýty. Vždyť přece: „*Mýtus, pověst o bozích, náboženské vysvětlení počátků světa, stvoření, fundamentálních událostí, exemplárních činů bohů, v jejichž důsledku byl stvořen svět, příroda a kultura společně se všemi jejich částmi a byl jim dán řád, který stále platí. Mýtus vyjadřuje a potvrzuje náboženské hodnoty a normy společnosti, poskytuje vzory chování, které mají být následovány, svědčí o účinnosti rituálu s jeho praktickými cíli a ustanovuje posvátnost kultu*“ (Třeštík 2003, s. 20).

Polyteistická náboženství Egypťanů, starověkých Řeků a Římanů, ale také monoteismus Židů, a mnohá další, odpovídají mytologiím. První kniha Mojžíšova pojednává o stvoření světa a člověka – jde tedy o popis kosmogonie a antropogonie, jejichž původcem je jediný Bůh, tvořící slovem, a z *propasti*, ztotožnitelné s původním chaosem, z něhož, působením bohů, kupříkladu v řecké mytologii (ale také v mytologiích mnohem starších), uspořádáním vzniká svět, vytváří vesmír, Zemi a život. Mýty různých kultur se tedy vyjadřují ke stejným tématům a vysvětlují je, přičemž v rovině hlavního významu lze nalézt shody, zpracované v obměnách.

Bylo by zdlouhavé a obtížné uvést nejrůznější podoby mýtů a postupy, s nimiž pracují, a navíc bychom se odchýlili od výkladu. Přejdeme proto přímo k tématu, jež se s hlavním výkladem pojí. Jedním z velkých znalců řecké kultury a jejím originálním interpretem byl Friedrich Nietzsche. V krátké studii *Filosofie v tragickém období Řeků* praví, že starověký filosof *Thalés*, který proslul svou tezí, že „*Vše je voda*“, vlastně užívá metaforického označení pro *jednotnost*. Výrok „*Vše je voda*“ pak musíme chápat jako „*Vše je jedno*“, s významem jednoty veškerých jsoucn na světě. Proč ale Thalés neřekl rovnou, že vše je jednota? Nietzsche to vysvětluje tím, že ač byl Thalés prvním myslitelem, který se vymanil z mytologického chápání světa a soustředil se jen na vědu, navíc šel až za ni, stále mu chybělo úplné abstraktní myšlení, tudíž se snažil abstraktní pojem nahradit konkrétním, fyzikálním, který by ale obrazně vyjádřil to samé (Nietzsche 2014, s. 21–28). V souvislosti s tím nás jistě napadne, že, vyjdeme-li z Nietzscheho výkladu, je potom například židovské náboženství na vyšší úrovni než soudobé polyteismy, dokonce stojí výše než pozdější křesťanské náboženství, z prostého důvodu: židovský Bůh je nezobrazitelný a nepřeveditelný na nic s přesnou trvalou podobou. Je čistě abstraktní veličinou, zjevující se jen jako oheň nebo oblak, či ve snech promlouvající hlas. Nikdo nesmí Boha spatřit, protože by zemřel. Dokonce ani jeho

jméno nikdo nezná. Je čistou vírou, kterou nelze konkretizovat. Naproti tomu se křesťanství z dokonalé abstrakce a hry symbolů přeměnilo v uctívání Ježíše Krista, tedy zpodobení Boha, světců a svatých relikvií. Podobnou konkretizaci nalezneme v mytologii různých archaických společností i současných národů, Židé by je nazvali pohanskými právě pro uctívání podob a předmětů, běžně po celém světě.

Touto, s tématem zdánlivě nesouvisející oklikou, jsme se právě přiblížili k problému chápání mýtů nejvíce. Mýtus rozhodně není přesným líčením skutečné události, ale často ani pouhou smyšlenkou. Může jít o obrazné vyličení důležitých událostí a milníků v historii. Pomozte si jednoduchou logikou: Svět, v němž žijeme, existuje, tedy musel nějak vzniknout, a mýtus je následným vysvětlením této zásadní události, ač není pravdivý. Můžeme tedy nazvat mýtus obrazem historie, obrazným vyličením. Upraveným, nepřesným, konkretizovaným, poutavě vystavěným vyprávěním o událostech, které se vryly lidem do paměti a byly tradicí předávány dalším generacím, nebo se odvíjely z původních zvyků a rituálů starých kultur. Mýtus je vlastně metaforický příběh. Tím se dostává do blízkosti literární fikce, avšak na rozdíl od ní, mýtus, věříme-li v něj a žijeme-li jím, stává se pro nás realitou.

Mohli bychom mýtus i doslovně přirovnat k obrazu. Představme si obraz *Svoboda vede lid na barikády* od Eugène Delacroixe. Nelze věřit tomu, že Svoboda se během francouzské revoluce zhmotnila, aby bojovala po boku lidí a dodávala jim v bojích odvahu. Abstraktní pojem je antropomorfizován a postaven, podobně jako bůh, do pozice příčiny, jíž se původní chaos ustaluje a vzchází z něho něco nového, životného. Mýtu vlastně nemůžeme věřit, ač se nás snaží přesvědčit o své pravdivosti (podobným způsobem jako literatura). Přesto však jistá míra skutečnosti jím může prokmitávat, zvláště pokud jsme schopni vnímat mýtus jako pravdu.

1.3 Mytologie a historie

Pro archaického člověka, ale také pro některá současná společenství, která se zakládají na mytologii, je každý důležitý předmět a úkon reálným, pouze tehdy, když napodobuje nebo opakuje archetyp – opakuje se prvotní čin boha. To, co nemá exemplární vzor, je zbaveno smyslu a reality. Stejně tak člověk sám. Při nejrůznějších obřadech dochází k opakování archetypálního gesta, které bylo učiněno na počátku věků. Opakováním archetypů se ruší čas. Paradoxní akt obřadu vylučuje profánní dobu a trvání, jelikož se opakováním dostává do prvotního mytického okamžiku (*in illo tempore*). Člověk, provádějící rituál, se tak přenáší do mytické doby. Mýtus tedy není jen příběh, jímž by se

mohly vysvětlovat historické události. Vnímáme-li je jako skutečnost, pak se skutečností stává a je součástí náboženství, kouzelných zařikávání a rituálů, majících nejrůznější funkce (Eliade 2003, s. 29–31).

Naopak nelze mýty paušalizovat jako sdílená vyprávění nebo rituální praktiky bez vazby k dějinám. U některých pověstí lze historický základ poměrně přesně určit. Pokud je lidová paměť vystavena významným historickým událostem, může se z této události stát mýtus tak, že je současná událost členěna a interpretována ve shodě s nečasovým vzorem hrdinského mýtu (Eliade 2003, s. 29–31).

Jako příklad konkrétní historické události, která byla uchopena lidovou pamětí a přeměněna v mýtus, uvádí známý rumunský religionista *Mircea Eliade* (1907–1986) rumunskou baladu o nešťastné vojenské výpravě Turků, z níž nezůstalo nic historického. Šlo o tažení Malkoše Paši proti Polsku r. 1499 v mimořádně kruté zimě, kdy v Moldavsku našla smrt celá turecká armáda. Celá historická událost byla obyvateli přenesena do mýtu. Také u výrazných historických postav, které se vryjí do lidského povědomí, se setkáváme s potlačením biografie a její následnou rekonstrukcí podle mytických norem. Do příběhu se zapojují nadpřirozené bytosti a hrdina nabývá schopností srovnatelných s antickými hrdinami (Eliade 2003, s. 32).

Opakováním archetypálního gesta se ruší dějiny. Sama kolektivní paměť je nehistorická a reálné postavy a události není schopna udržet, pokud nejsou přeměněny na základě mytického modelu (Eliade 2003, s. 34–35). Svým způsobem jde o konkretizaci, k níž se váže zjednodušení a ozvláštnění. Lidská mysl si totiž lépe pamatuje nezvyklosti, tragické události, heroické výkony, doprovázené nadpřirozenými jevy a bytostmi.

Na základě předcházejících úvah neodvratně dojdeme k myšlence, že mýty nepracují s abstrakcí, nýbrž s konkretizací, nejen kvůli její nedostatečnosti, ale částečně i záměrně, protože *bezpředmětné skutečnosti* jsou efemérní, naopak *předmětné zobrazení* poutá lidskou mysl více a napomáhá vysvětlovat něco vzdáleného a neuchopitelného pomocí snáze představitelných a známých forem a kategorií. Tím se událost udržuje v kolektivním vědomí lidstva. Proti tomu pak stojí vědní obor historiografie, popřípadě také filosofie dějin.

Jak se historie liší od mýtů? Pracují s různými strukturami: mytologie s kategoriemi a archetypy, historie s událostmi a historickými postavami (Eliade 2003, s. 35). Liší se tedy obdobně jako historie a literární fikce. Historické bádání se zabývá událostmi, lokalizovatelnými v čase a prostoru, událostmi, které byly (anebo jsou) alespoň v zásadě pozorovatelné nebo vnímatelné (tedy odehrávajícími se v profánním

čase). Spisovatelé se zabývají jak těmito událostmi, tak také událostmi imaginárními, hypotetickými, nebo zcela vymyšlenými (White 2010, s. 153). Příběh mýtu se odehrává ve svém vlastním prvotním čase, jenž čas profánních událostí ruší. Nelze však literaturu s mytologií slučovat. Rozdíl mezi nimi jsme zmínili již výše: mýty jsou pro společnosti, které jimi žijí, reálným vyprávěním, zatímco literaturu pojmáme jako fikční konstrukt. Přesto jsou všechny tyto instituce: mytologie, historie a literatura důležité pro lidskou společnost. Větší roli snad hrály právě v 19. století, kdy se různě prostupovaly a využívaly: historikové (hovoříme o českém prostředí) byli významnými a vůdčími osobnostmi (*Palacký, Rieger, Goll*), taktéž literáti (zde uveďme především autory historické prózy *Jiráskova* nebo *Winterova*). Palacký a Goll se věnovali také psaní poezie, Jirásek nebyl jen spisovatel, ale studovaný středoškolský profesor dějepisu a zabýval se mýty a pověstmi, stejně tak i zmíněný Zikmund Winter nebo V. B. Třebízský. Mytologie se stávala předmětem zájmu jak historie, tak literatury. Byla totiž, stejně jako historie, oblastí plnou látek vhodných k literárnímu zpracování. To jen dokazuje, jak blízko k sobě přes veškeré odlišnosti (vyprávění příběhu, vnímání času, chápání reality a fikce) mají.

Původní význam slova mytologie je „vyprávění příběhů“. Není proto nijak udivující, že někdy došlo ke zpracování mýtů na hrdinské příběhy, přičemž se navíc zrušila prvotní doba. Takto, například v eposech, dochované mýty ale nijak nesouvisí s vědomým užíváním mýtů coby námětů pro literaturu (Puhvel 1997, s. 12–13). Mýty si vypůjčil ke zpracování Alois Jirásek, i když spíše bychom měli říci pověsti a báje, protože i Jirásek čerpá ze starších kronik, v nichž již mýtus mohl být určitým způsobem proměněn. Zda je tomu tak i v Sedláčkově díle posoudíme v části věnované komparaci sbírek pověstí.

Již jsme viděli, jak slouží mýtus sám o sobě, jak může dojít k přeměně dějinných událostí na mýty a také jak se z mýtu stane literární námět. Nyní se zaměříme na to, jak byl mýtus vnímán v době sepsání porovnávaných sbírek.

1.4 Aktualizace mýtů na konci 19. století

„Bez „mýtů“ nemůže žádná společnost žít, umožňují jí orientovat se ve skutečnosti a jednat podle toho. Archaické společnosti vlastně jinou možnost nemají. Jejich svět jim strukturuje a osvětluje tento soubor vyprávění o počátcích světa, lidí a společnosti, který označujeme jako mytologii. Ta jim říká, jak věci vznikly a jaké tedy mají být i nadále, mají-li ubránit lidi před upadnutím do chaosu. Je to tedy něco jako jejich „ústava“, podpořená „prováděcími nařízeními“, rituály, jejichž jediným účelem je udržovat svět

v tom správném chodu, který byl „nastaven“ primordiálními činy bohů a héroů na počátku časů“ (Třeštík 2003, s. 15). Dále vycházejme z předloženého textu.

Nemýlí se snad August Comte (uvedeno výše), když říká, že moderní společnost je, či měla by být, pozitivistická, tedy zjednodušeně *uvážující ve faktech*? Archaické společnosti se na mýtech zakládají, orientují se pomocí nich ve skutečnosti. Mýty jim pomáhají nalézt místo ve světě a obhájit tím jejich existenci jakožto jednoty. Mýty se rovnají společné historii a společnému původu lidí jedné společnosti. Liší se však moderní člověk od člověka archaického tak zásadně, aby se mohl zcela oprostít od mytologie a věnovat se jí maximálně jako předmětu vědy? V mnohém jistě. Přes veškeré lpění na empirickém poznání a nevyvratitelně dokazatelných faktech, byla přirozená a člověku vlastní potřeba čehosi, co jej převyšuje, stále přítomna i za Comtova života, sice slábnoucí. Byť v moderní době převzaly instituce jako věda a literatura vůdčí pozici a nyní jsou to ony, jež pomáhají člověku orientovat se ve světě, čistě vědecké poznání nemůže žádnému národu, uvědomujícímu si sebe sama a pokoušejícímu se dosáhnout autonomie, stačit k vytvoření sebevědomí. Jak se zdá, mýty, ač je jisté, že nejsou opravdovým líčením historie národa, jsou jedním z prostředků, jak poukázat na slavnou a bohatou minulost útvaru, který národem nazýváme. Tím se mýty dostávají téměř na roveň s dějinami.

Mýty se již v 19. století podle ducha doby staly předmětem vědeckého zkoumání. Pozitivisté v českém prostředí se snažili dokázat, že mytologie, jíž považujeme za „*zřídlo čisté lidové tradice*“ čerpá z Bible či z Vergilia, nikoliv z domácí archaické tradice, u toho však ve zkoumání skončili. Reagovali tím na vlastenecké a romantické tendence staršího bádání. Šlo však o vážný omyl, neboť zapomněli, že Bible i díla Vergiliova plně tkví v archaické tradici a analogie z nich přebírané mohou být plně vyhovujícími paralelami k domácí tradici, neboť paralela neznamená nutně výpůjčku. Autoři pověstí jako Kosmas nebo autor Dalimilovy kroniky, nemuseli tyto podobnosti brát z děl, ale z vlastní lidové tradice. Přesto se pověsti staly předmětem vědecké debaty, v níž se mělo rozhodnout, zda jsou původní, či nikoliv. Například Kosmovo dílo jako první kritizoval *Josef Pekař*, když při porovnání s Kristiánovou legendou, která pověst o Libuši nezná a zmiňuje se jen o bezejmenné věštkyni, prakticky řekl, že Kosma si Libuši vymyslel. Na něho následně navázali folklorista *Václav Tille* a polský slavista *Aleksander Brückner*. K hlubšímu pochopení mýtů se nedostali. Nicméně vědecký zájem o mýty je pro nás doložen (Třeštík 2003, s. 22–23).

Pověsti, jejichž určitou část dnes známe právě díky Aloisi Jiráskovi, obsažené ve starých kronikách, pocházejí již z křesťanské doby, tudíž se v nich neseťkáme s pohanskými bohy. V pověstech jsou pohanští bohové jen občas zmíněni. Pojednávají sice o počátcích věků, kmene a společnosti, ale jsou již zbaveny náboženského základu a je těžké toto pozadí dokreslit, jelikož o slovanských božstvech vlastně nevíme nic. Přesto jsou tyto pověsti vesměs skutečnými mýty o počátcích. To dříve věda nebrala skoro v úvahu. Už zde se ukazuje další funkce mýtu. Nejen Kosmovy pověsti, ale také například Rukopisy, se staly palladiem pro vznikající moderní český národ (Třeštík 2003, s. 21–22).

Během procesu, jenž nazýváme národním obrozením, se intelektuálové a vědci snažili nejen o vytvoření spisovného českého jazyka a jazyka literárního, který by byl schopný konkurovat velkým světovým vzorům a v mnohém je svými kvalitami překonat. Začalo se mnoho překládat a také nově tvořit. Vznikala díla originální i podle cizojazyčných předloh. Prakticky až do vzniku samostatné Československé republiky, ale také během ní, zaznamenáme silné tendence k pozvednutí české kultury. Touha po svébytnosti Čechů se nese napříč literaturou, jazykovědou, vědou historickou a politikou. Nakonec české společnosti přispěchala na pomoc i mytologie. Nešlo pouze o spojování Čechů se současnými i dávnými Slovany, jedním krásným příkladem za všechny může být tvorba *Jana Kollára*, čímž mělo být právo na existenci Čechů jako národa podloženo a ospravedlněno, ale využily se také mýty a pověsti národní (již bylo zmíněno, že Alois Jirásek svou sbírkou pověstí národní mýtus vytvořil z pověstí, do té doby spíše místních, nebo původu slovenského a židovského). České země měly tu výhodu, že se v nich zachovaly návaznosti na předkřesťanské mýty i v době po příchodu křesťanského náboženství, a tím se vyvinul rozsáhlý komplex pověstí. Takové bájně dějiny nemají všechny národy, nevytvořily se tam, kde vazba na předstátní celky chyběla. Státy vzniklé z francké říše je proto nemají (Třeštík 2003, s. 16).

Mýtus, nebo pověst v době moderních dějin nabývá dle našeho názoru nového významu. Řekněme, že získává funkci deklarativní. Národ, jehož počátky sahají do pradávných dob, vzešlý z udatných a mocných předků, národ se slavnou, bohatou a hrdinnou minulostí, je pověstmi, zde povýšenými téměř na rovinu historické skutečnosti (míněno dílo Aloise Jirásky) konstituován a obhajován. Takový národ musí získat samostatnost a vlastní území, na něž má historicky nárok, neboť je jeho domovem po staletí. Zároveň s tím se objevuje častá mytologizace až zbožšťování významných individuí.

Nelze jistě nacionální citění a vytváření novodobých model paušalizovat. Mnozí si uvědomovali situaci a upozorňovali na vznikající nepravdy. Český národ nebyl nikdy plně uzavřen do sebe a nepřístupný zahraničním vzorům. Inspiroval se v mnohém od jiných států v literatuře, výtvarném umění, vědě i politice. Čeští umělci cestovali po světě a poznávali různé země, významné osobnosti umělecké scény, navzájem se podporovali a vytvářeli prostředí vhodné pro svobodnou tvorbu. Vedle tendencí otevřenosti světu však neustále probíhala myšlenka čistě národního smýšlení a originality.

Národ stále potřebuje mýty v různých obměnách, nejčastěji právě pro vytvoření jistého myšlenkového základu, z něhož mají jeho členové vycházet. Reaguje se jimi také na citlivé body zklamání. V době po táborových hnutích muselo dojít k aktualizaci pověstí. Tyto tábory vznikly v souvislosti s rakousko-uherským vyrovnáním z roku 1867, po němž Maďaři nabyli partnerských práv a z původního Rakouska se stalo Rakousko-Uhersko. Dualismus však v Česku vyvolal nespokojenost, která přerostla ve státoprávní opoziční hnutí proti Vídni. Byly svolány tábory lidu, kde se formovaly nároky stran sociálního, národnostního i občansko-politického statutu českých zemí. Reformní návrhy se týkaly např. vojenské služby, daňových břemen, školství, obecní samosprávy, pracovní doby, úředního jazyka nebo počeštění pražské univerzity. Nakonec se však hnutí rozpadlo. Tábory lidu nebyly pro Rakousko-Uhersko přijatelné. Monarchie proti jejich účastníkům zakročovala vězněním, pokutami a zabavováním opozičních novin (Janáčková 1987, s. 22–23). Setkání táborů lidu se konala na místech spojovaných s významnými událostmi husitské doby: Husinec, Oreb, Vítkov, Žižkovo pole u Přibyslavi, Lipany. Jejich účastníci měli prapory, zpívali husitské písně a písně s husitskými náměty a celkově se identifikovali s husitskými předky. S názvem „tábory“, který vystřídal původně zamýšlené „meetingy“, přišel *Jaroslav Goll* (1846–1929), v té době aktivně zapojený do politického dění, budoucí významný historik, který se zasloužil o aplikaci pozitivismu na českou historiografii. Samotný název k husitům odkazuje (Čornej 2016, s. 102–105). Ve stejném smyslu můžeme zmínit také Punktace z roku 1890. Politická hnutí se tedy neopírala jen o pověsti a mýty, ale zde také o vědecké pojetí historie husitství a jeho odkazu. Na tom dobře vidíme tři důležité konstitutivní prvky národa: historii, mytologii a literaturu.

Po ztroskotání táborových hnutí ale státoprávní snahy nevymizely docela a nacionální akcent ještě vzrostl. Nastal čas na vzkříšení mytologické národní minulosti. Muselo dojít k převyprávění starých českých pověstí.

Alois Jirásek se do Prahy, centra kulturních dějů, dostal až na konci táborů, když přišel studovat tehdy Karlo-Ferdinandovu univerzitu. Přesto, že táborová hnutí samotná nezažil, nejspíše sdílel pocity tehdejší společnosti a aktivně se na vysoké škole zapojoval do kulturního i politického života. Proměnilo se jeho uvažování, protože sdílel protiněmecké nálady a celkově univerzitní prostředí podporovalo jeho pocit národního sebeuvědomění (Janáčková 1987, s. 26–30). Lze tedy tvrdit, že nacionální akcent, jenž tvoří důležitou součást Jiráskových děl je dobově příznačný, ba žádaný a objevuje se i ve *Starých pověstech českých*, kde se spojuje s pověstmi, které představovaly atraktivní látku prověřenou staletími, jež si hledala moderní literární zpracování a také látku vhodnou pro realizaci vlasteneckých snah. Podobně byla oblíbena a zpracovávána také historie.

O politické angažovanosti Augusta Sedláčka se nezmiňuje žádný z pramenů užitých při psaní této práce. V době po rakousko-uherském vyrovnání již pracoval jako učitel na gymnáziu v Litomyšli, posléze v Rychnově nad Kněžnou, a nakonec v Táboře. Nepodařilo se nám zjistit, zda byl politicky činný, ale spíše se věnoval pouze kulturní aktivitě, a to především tak, že v době svého učitelského působení pořádal nejrůznější akce pro studenty i veřejnost, která byla ochotna se zúčastnit. Většinou šlo o setkání s hudbou, zpěvem a tancem (Blüml 1999, s. 9–11).

2. Sbírký pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka jako beletristické dílo

Životy každého z obou autorů by jistě vystačily na samostatné studie. Proto se zde budeme více věnovat jen tomu, co je pro potřeby práce nezbytné. Alespoň letmo si povšimneme výrazných paralel provázejících životy obou osobností, které se týkají nejen zájmu o zvolený předmět studia a práce, ale také míst působení a náhodných podobností rodinného rázu.

2.1 Alois Jirásek a August Sedláček: vzájemné kontakty a paralely

Momenty spojující oba autory jsou především vázány na místa pobytu nebo působnosti. Alois Jirásek i August Sedláček studovali na filosofické fakultě pražské univerzity, kde se jim dostalo vzdělání v oboru historie i v jiných disciplínách. Jirásek navštěvoval univerzitu mezi lety 1871–1874, Sedláček o osm let dříve v letech 1863–1867. Nejdůležitější osobností, s níž se Sedláček v Praze za studií seznámil byl historik *Josef Emler* (1836–1899), jenž nejdříve působil jako archivář, přednášet na univerzitě začal až později. Také Jirásek, jenž Emlera poznal již jako vyučujícího, jej později hodnotil jako svého nejoblíbenějšího učitele. Sedláčkovým prvním působištěm, stejně jako o několik let později Jiráskovým, bylo gymnázium v Litomyšli, odkud následně odešel do Tábora, kde mu bylo nabídnuto místo a později, po smrti první ženy Ernestiny Sedláčkové v roce 1899 do Písku, kde nakonec roku 1926 zemřel (Kolář 1998, s. 211).

Další paralely se týkají života autorů. Pro práci nejsou tyto náhodné podobnosti prakticky ničím důležité, uvádíme je pouze jako zajímavost. Jirásek i Sedláček byli stíženi úmrtím potomka. Jiráskovi roku 1885 zemřela čtyřletá dcera Mařenka. V důsledku toho na čas přerušil tvorbu (Janáčková 1987, s. 48). Manželství Augusta Sedláčka s Ernestinou (rozenou Hlavatou) bylo poznamenáno potratem a Ernestina po nešťastném úrazu již nemohla mít děti (Blüml 1999, s. 11).

Oba muži též tíhli k výtvarnému umění, a především v dětství a mládí se věnovali kresbě a malbě. Jirásek dokonce zamýšlel vkročit na dráhu malířství (Janáčková 1987, s. 26).

Osobní styky autorů nejspíše nebyly příliš časté, většinou byla jediná možnost přímého setkání během některé z jejich studijních cest pořádaných o školních prázdninách. Jirásek poznával svého o osm let staršího kolegu nejprve z historických

spisů, prokazatelně z nich čerpal inspiraci a informace pro tvorbu. Největším pramenem se mu staly *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Za druhé z osobní korespondence. Teprve v roce 1885 došlo k jejich setkání, když Jirásek podruhé navštívil pracovně Tábor. Seznámili se prostřednictvím *Martina Koláře* (1836–1898), táborského profesora, historika, heraldika a genealoga, který Jiráskovi mimo jiné pomáhal při psaní románu *Proti všem*, a společně Jiráska po městě prováděli (Kašparová 1975, s. 14–15).

Možností k osobnímu styku tedy nebylo příliš. Je však k dispozici určité množství vzájemné korespondence, a to nejen mezi Jiráskem a Sedláčkem, ale také s dalšími autory a kolegy, z níž vyplívá jejich častá spolupráce i znalost děl. Materiál, jenž pro účely bádání poskytl Památník národního písemnictví sice potvrzuje, že Jirásek a Sedláček byli přáteli, navzájem si pomáhali, poskytovali si informace, řešili svůj profesní i rodinný život a četli svá díla, nicméně o sbírkách pověstí v této korespondenci (jedná se zhruba o dvě desítky dopisů z různých let napsaných Augustem Sedláčkem) nic nenalezneme.

Pro ilustraci vztahů jsme vybrali dva dopisy. V prvním dopise z 9. května 1890^{1,2} se například dočteme, že Sedláček četl, zde evidentně první část románového cyklu *F. L. Věk*. Sám upozorňuje kolegu na materiály k přesnému pochopení a sestavení obrazu života rodiny z počátku 18. století, zároveň se jej tím snaží přimět k návštěvě a nabízí pohostinství svého domu. Je také potěšen, že Jirásek oceňuje jeho *Hrady, zámky a tvrze Království českého*.

Druhý dopis^{3,4}, díky němuž si můžeme učinit představu o Sedláčkovu vztahu k Jiráskovi není datovaný, ale jelikož v něm Sedláček děkuje Jiráskovi za „*poslanou Kolébku*“, pochází jistě až z doby po roce 1892, kdy byla tato hra vydána. Jeho žena, míněna *Ernestina Sedláčková*, rozená *Hlavatá*, první žena Augusta Sedláčka, s níž se oženil roku 1871, a která již roku 1899 zemřela (Blüml 1999, s. 12), prý již *Kolébku* četla, on sám se na to teprve chystá. Ke konci žádá Jiráska, aby od něho pozdravoval *Svatopluka Čecha*, kterého ctí za to, že „*udržuje národního ducha českého*“.

Zbylé dopisy se týkají víceméně osobních témat, například oslavy konce Velké války, a vstřícné pomoci s vyhledáváním informací o panských rodech, o nichž měl August Sedláček rozsáhlé vědomosti.

Obecně tedy můžeme říci, že Alois Jirásek a August Sedláček v kontaktu byli, chovali se k sobě přátelsky a se zjevnou úctou, pomáhali si a vzájemně si radili. Znali navzájem svá díla a četli je. Jirásek si dokonce prakticky ověřoval znalosti nabyté při četbě *Hradů, zámků a tvrzí Království českého*. Místa ve spisech popsaná osobně navštěvoval a v souladu s realistickým přístupem, který aplikoval, si je zakresloval, dělal

si poznámky o proporcích krajiny a vzdálenostech, studoval také místní flóru (Kašparová 1975, s. 19).

Jirásek byl natolik pozorným čtenářem, že se mu dokonce podařilo nalézt v Sedláčkově textu, z něhož čerpal materiál pro svůj fejeton, faktickou chybu v nejstarší zmínce o kamnech, pocházející z 15. století. Nalezl totiž ještě starší zmínku v *Mastičkáři*. Navíc Jirásek nenašel v Sedláčkově díle jen informace ke svým článkům, bylo mu dokonce inspirací námětovou. Ihned v prvním díle *Hradů, zámků a tvrzí Království českého* četl o podobách roboty na litomyšlském panství. Jednou z povinností poddaných bylo udržovat na zámku světlo a oheň při příjezdu panstva. Tato zajímavost zůstala Jiráskovi v paměti a na jejím základě, jak Jirásek sám píše, dospěl k myšlence povinnosti poddaného svítit vrchnosti cestou na zámek, což nakonec použil ve hře *Lucerna* uvedené v Národním divadle roku 1905 (Kolář 1998, s. 212).

Inspiraci, nebo vzájemné ovlivnění při psaní sbírek pověstí však nemůžeme prozatím ani dokázat, ani vyloučit.

2.2 Pozice Augusta Sedláčka v historiografii 19. století a jeho literárněhistorické hodnocení

Historiografie na českém území prošla dlouhým vývojem. Jednotliví historikové přinesli různé pohledy na historii v rámci proudů, k nimž náleželi, metod, s nimiž pracovali. Nejvýznačnější osobností, již bychom si měli připomenout jako první, byl *František Palacký* (1798–1876), zakladatel moderní české historiografie, muž obsáhlých znalostí nejen z oboru historie, ale také z filosofie, estetiky, literární vědy, politiky a jazykovědy, jenž za života vydal zhruba 520 prací, vztahujících se k těmto tématům. Největším Palackého tématem bylo husitství, kterému jsou věnovány pasáže, zabírající téměř polovinu *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Věnoval se také ediční práci – vydal asi 10 000 stran pramenů ke studiu husitství. Přestože vyrůstal v době doznívajícího osvícenství a ze zásady se vyhrazoval proti romantickým lyricko-epickým literárním útvarům, v nichž docházelo k míšení žánrů, a vedl také spor s *Karlem Hynkem Máchou* o ideu jeho básnického díla, není jen klasicistickým vědcem, jeho dílo a zájem nese jednoznačně romantické rysy. Romantické u něho bylo například uctívání géníů, nebo postoje založené na hrdošti a vlastním významu, a především v mládí se u něho objevuje dobová devíza, vycházející z pojetí národa jako historické individuality (Čornej 2016, s. 33–53). Nejen Palacký je znám vytvořením monumentálního díla. Také August Sedláček dodnes fascinuje odborníky rozsáhlostí svých spisů, jež sestávají ze zhruba

80 svazků o mnoha tisících stran, a práce vykonané shromažďováním a opisováním historických pramenů (Blüml 1999, s. 23).

Stejně jako se Palacký pohybuje mezi klasicismem a romantismem, představují jeho žáci přechod mezi romantismem a pozitivismem. Jejich ideové pojetí českých dějin mělo romantického ducha, ale z hlediska metodologie historického bádání, především v kritické práci s prameny, se již blížili pozitivistické historiografii. Hovoříme předně o *Josefu Emlerovi*, *Josefu Kalouskovi*, *Antonínu Gindelym* a *V. V. Tomkovi*. Sedláček i Jirásek vstoupili do oboru historické vědy v době, kdy romantická epocha pomalu doznávala, jejich učitelé patřili do generace ovlivněné romantismem (Blüml 1999, s. 7). Josef Blüml nazývá Augusta Sedláčka posledním velikánem české romantické historické vědy, přičemž romantickým u něho můžeme zřejmě chápat zájem o hrady, jenž převládá v díle i životě, zároveň je Sedláčkova metoda sběru materiálu, shromažďování a zpracovávání pramenů pozitivistického rázu.

V sedmdesátých letech se do české historiografie dostává pozitivismus, jehož zakladatelem byl především *Jaroslav Goll* (1846–1929). Také on byl žákem *Václava Vladivoje Tomka* (1818–1905). V mládí se zajímal o literaturu a angažoval se politicky i kulturně. Velkou změnu přineslo až studium v zahraničí, které mu bylo Tomkem nabídnuto potom, co složil závěrečné zkoušky a znalostmi upoutal pozornost svých examinátorů. Po dva roky studoval v Německu, odkud se roku 1873 vrátil jako jiný člověk, zcela uchvácen a pohlcen vědeckou prací. Na univerzitě v Göttingen, kde Goll studoval, se zrovna rozmáhal pozitivismus. Jeho příklon tomuto směru a snaha uplatnit jej v českém prostředí byly logickými důsledky Gollova uvažování: pokud se má česká věda dostat na světovou úroveň, musí být v kontaktu s vědou zahraniční (Čornej 2016, s. 95–118).

Poté, co se Gollův pozitivismus v české historiografii uchytil, dostal se do někdy velmi ostré polemiky s takzvaným muzejním nebo také vlasteneckým křídlem české historiografie, k němuž patřil *V. V. Tomek*, *Jaromír Čelakovský*, *Josef Kalousek*, *Alois Jirásek*, *Čeněk Zíbrt*, *František Kott*, *V. E. Mourek*, *V. J. Nováček*, *Josef Emler*, *Antonín Truhlář*, *J. L. Pič* nebo *Adolf Patera*. Spor započal kritikou děl Zikmunda Wintra, jimž se vytýkalo, že obsahují příliš mnoho podrobností, jež jsou jen poskládané za sebe bez většího proniknutí a výkladu látky. Jelikož chtěl překonat národně vlastenecké pojetí české historiografie a učinit z ní objektivní vědecký obor, patřil Goll k největším odpůrcům Rukopisů, jejichž pravost muzejní křídlo hájilo. Pozitivisté z Gollovy školy měli také jiný výměr kulturní historie. Chápali ji jako syntézu dosažených poznatků

z různých oborů, zabývajících se minulostí, nicméně čas k vytvoření takové syntézy ještě nepřišel. Zatím bylo nutné vykonat množství analytické práce, na jejímž základě bude celistvý obraz teprve vytvořen. Oproti tomu Tomkovi žáci, především Zikmund Wintř, August Sedláček nebo Čeněk Zíbrt vykonávali heuristické práce a jejich výsledky prezentovali v množství popisně faktografických a materiálově bohatých článků, studií i knih (Čornej 2016, s. 121–129).

August Sedláček tedy spolu se Zikmundem Wintřem a *Čeněkem Zibrtem* (1864–1932) patřili do proudu kulturní historie v širším smyslu, vedle níž existovalo pozitivistické pojetí Jaroslava Golla a jeho žáků, doznívající romanticko-pozitivistické pojetí historie v okruhu V. V. Tomka a nesmíme zapomínat ani na Masarykem rozvíjenou filosofii dějin, jako na svébytný proud historického uvažování v poslední čtvrtině 19. století (Blüml 1999, s. 7).

Roku 1863 začal August Sedláček studovat v Praze na filosofické fakultě a po absolvování a úspěšném složení zkoušek učil na střední škole. V tomto bodě nacházíme paralelu s Aloisem Jiráskem, který ve studiu také dále nepokračoval. Ostatně šlo o běžnou praxi, protože většina studentů filosofické fakulty považovala námahu k získání doktorátu za neadekvátní a spokojili se s učitelstvím (Kopičková 1995, s. 29–30). Jirásek se tak rozhodl proto, aby mohl psát a byl při tom finančně zajištěn, Sedláček z důvodu jednoznačně specifického zájmu o historickou topografii, genealogii, heraldiku a sfragistiku. Nejen ze Sedláčkových pamětí, ale také ze zápisů předmětů, které na škole absolvoval, vyplývá, že sledoval určitý cíl. Výběr předmětů byl takový, aby dostačovaly ke splnění závěrečné zkoušky. Zamýšlel se například nad druhým oborem, původně se chtěl věnovat filologii, avšak šlo o tolik široký obor, že by se nemohl zabývat historií, a tak zvolil německou literaturu. Naopak nejspíš zcela z vlastního zájmu absolvoval poměrně rozsáhlé výklady věnované středohornoněmčině, kterou ke splnění zkoušky ani k učitelství nepotřeboval. Byla však nutná pro jeho badatelskou práci (Kopičková 1995, s. 34–38).

Oproti tomu Jirásek se mimo historii věnoval během studií také teorii hudby, estetice, filologii a psychologii. Tak jako Sedláček, považoval za hlavního učitele Josefa Emlera, s nímž se spřátelil, a jenž mu později pomáhal s tvorbou. Emler v té době již učil na pražské univerzitě, předtím pracoval jako archivář města Prahy (Janáčková 1987, s. 31). Stejný muž stál za metodologickou přípravou Augusta Sedláčka a jeho školením v oblasti pomocných věd historických, jemuž studium na filosofické fakultě vlastně nepřineslo nic zásadního ani v oblasti metodologie ani po stránce tematické. K žádnému

ze svých profesorů se nehlásí (s výjimkou Josefa Emlera) a zájem o hrady, jimž se poté plně věnoval, s sebou nesl od dětství (Kopičková 1995, s. 38–39).

V úvodu jsme se zmínili o možnosti vnímání Augusta Sedláčka nejen jako historika, ale také jako spisovatele. Tato možnost však většinou není podepřena žádnými autoritami. Již jsme upozornili, že *Dějiny české literatury* jméno Augusta Sedláčka neznají. Objevuje se v *Přehledných dějinách literatury české*. Ty jej vnímají jako historika zabývajícího se především historickými sídly, genealogií, heraldikou a sfragistikou. Vyzdvíženy jsou (jako ve většině publikací o Augustu Sedláčkovi) jeho *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, jimž je věnována největší pozornost. Sedláček je líčen jako významný historik, který ve svých dílech došel ke skutečnému „vzkříšení minulého bytu národního“ za pomoci epické důraznosti a jasnosti (Novák 1995, s. 634–635).

Nejrozsáhlejší zmínku o Sedláčkově činnosti, již bychom mohli posuzovat z literárněhistorického hlediska, tedy jeho sebrání, uspořádání a *převyprávění* českých pověstí, nalezneme v *Lexikonu české literatury*. Jde o jedinou bližší zmínku o *Sbírce pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, kterou se nám podařilo dohledat. Dočteme se zde, že kniha byla „vysoce hodnocenou obdobou v témž roce vydaných Jiráskových Starých pověstí českých“, ale, na rozdíl od Jiráska, Sedláček uspořádal pověsti podle doby vzniku a „pokusil se je očistit od pozdějších nánosů“ (Merhaut 2008, s. 47–48).

Nabízí se chápat Sedláčkovo dílo především jako vědecké s výjimkou jeho sbírky obsahující převyprávěné pověsti. Stále však musíme mít na zřeteli, že Sedláček byl v první řadě historik.

2.3. Komparace sbírek českých pověstí Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka – koncepce, náměty a reprezentativní postavy

Příběh *Starých pověstí českých* započal již roku 1893, kdy František Serafínský Procházka (1861–1939), od roku 1891 redaktor *Mladého čtenáře*, jak sám uvádí, našel ve své knihovně Pražské pověsti Josefa Svátka (1835–1897). Míněny jsou *Pražské pověsti a legendy*, jež Svátek sebral a roku 1883 vydal u Jaroslava Pospíšila. Procházka se již dříve snažil přimět velké autory, aby přispěli do časopisu pro mladé. Nález knihy mu vnukl nápad, s nímž spěchal za Aloisem Jiráskem, toho času žijícím v Praze, aby jej přemluvil k sepsání pověstí. Jirásek byl prý návrhem nadšen, avšak Svátkovo pojetí odmítal. Podle Procházky řekl: „*To by musily být jiné věci, než má Svátek, ty jsou*

báchorkovitě a lokální... pověsti historičtějšího, národního rázu, to by se mi zamlouvalo, a napsal bych je. Byla by to kniha.“ O rok později začaly *Staré pověsti české* vycházet jako ukázky v Mladém čtenáři, později po sešitech (Jirásek 1921, s. 436).

Svědectví Františka S. Procházky je pro tuto práci cenné především tím, že, budeme-li věřit jeho přesnosti, dokládá Jiráskovo národní smýšlení, které prostupovalo nejen jeho životem, ale také tvorbou. Je však nutné upozornit na to, že takovýto postoj nebyl čistě jen Jiráskův, a dokonce jej nesmíme chápat ani zcela negativně. Vlastenectví a nacionalismus jsou pro dobu 19. století i století následujícího příznačné a ničím vzácné. Nejde o jednostrannou ideologii. Češi byli otevření cizím vzorům a recipovali světové literatury.

Již během studií se Jirásek zabíral nejen povinnou antickou literaturou, četl také polské autory: Mickiewicze, Słowackého, německé básníky, především Heineho, také francouzská, anglická a ruská literatura tvořila jeho četbu (Jirásek 1911, s. 332–333). Tak jako v literatuře, byl otevřen i přímému styku s obyvateli především německých zemí. Vyrůstal v německo-českém prostředí, navštěvoval hlavní školu a nižší gymnázium v Broumově, aby se naučil německy, to vše Jiráskova učilo snášenlivosti (Janáčková 1987, s. 20–21). Vliv na rozvoj vlasteneckého smýšlení na něho mělo až studium na filosofické fakultě. Dalo by se říci, že Jirásek je svým nacionalismem typický pro svou dobu, avšak vyhrazuje se jím prakticky pouze proti rakousko-uherské monarchii, německému a dalším cílům jeho kritiky se stávala také katolická církev.

Staré pověsti české obsahují pověsti „národního rázu“, nikoliv jen „legendy lokální“, jsou tedy dle autora vyššího stupně a všeobecné a týkají se všech lidí, stmelěných v jediný národ. Zdali je tomu tak, rozhodneme až po zhodnocení textu sbírky.

O *Sbírce pověstí historického lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* z hlediska jejich vzniku nevíme nic určitého. V literatuře, již je možné dohledat, o této knize nalezneme jen strohé zmínky, týkající se především rázu knihy a jejího směřování k folkloristice. Bude tedy jistě velmi zajímavé sledovat způsob, jakým je sbírka vystavěna.

Z názvů obou sbírek vyplývá, že porovnávané knihy se pokoušejí shrnout staré pověsti a legendy, převyprávět je a podat tak obraz dějin českého národa. Přes tuto spojnicí lze z povahy textů vyvodit rozdílné intence, o kterých vypovídají. Může pojetí textů korespondovat se zaměřením autorů? Pokusme se nyní zhodnotit obě díla, přičemž o ilustracích a grafické úpravě pojednáme v následující kapitole.

Staré pověsti české tvoří třicet čtyři pověstí rozdělených do tří částí: *Staré pověsti české*, *Pověsti doby křesťanské* a *Ze starobyklých proroctví*. Každý oddíl začíná úvodem, jakýmsi vstupem do vyprávění, v němž je čtenář uveden do přibližné doby a informován o poměrech v zemi panujících. V první části nalezneme pověsti doby mytické a bájně počínající příchodem praotce Čecha a končící pověstí o Durynkovi a Neklanovi. Počítá se zde s dobou před příchodem křesťanství, kdy české země obývali pohané. „*Slyšte, co více dochovalo se z temnoty věků, co zůstalo z báječných vypravování přešlých pokolení, jež klaněla se bohům v šeru starých hájů a jež obětovala studánkám v tichých ouvalech [...]*“ (Jirásek 1984, s. 3). Úvod je uvozen žalmem: „*Myslil jsem na dni staré.*“

Druhá část, jak již název napovídá, situuje vyprávění do časů, v nichž do země pronikla křesťanská víra. Pokřesťanství autor pokládá za velký mezník, po němž přichází zcela jiná doba a s ní také nový typ pověstí. „*Umlká pověst o časích prvních let, zanikl pramen báječných zkazek z pohanských věků. Nový čas nastal a s ním nové a divné příhody paměti hodné*“ (Jirásek 1984, s. 107). Dokonce zde báje již nejsou nazvány „báječnými zkazkami“ jako pověsti z doby mytické, ale „příhodami“, tedy vyprávěním, kterému se přikládá možnost být skutečnými příběhy, jež se udály. Je to velký významový skok, jako by v sobě pověsti obsahovaly více pravdivosti, čím blíže se nacházíme přítomnosti.

Křesťanská víra, víra v jediného Boha je českým lidem vítána, přináší vyjasnění do šera pomíjejících pohanských věků. Věrozvěsti „*probrali rádem slova ouhor srdce pohanů,*“ aby zasívali „*pšenici svatého učení a dobrých skutků*“ (Jirásek 1894, s. 108). Lid ochotně následoval svého knížete Bořivoje a jeho ženu Ludmilu a nechával se po jejich vzoru pokřtít. Nadchází doba kažení model pohanských bohů a zákazů obětování duchům. Přesto není křesťanství ideálně přijato všemi lidmi, někteří se své staré víry nechtějí zřici. Na počátku druhého úvodu nalezneme verš od Jaroslava Vrchlického: „*Zřel jsem stíny zašlých věků.*“

Část tematicky shodných pověstí nazvaná *O staré Praze* spadá do pověstí z dob po příchodu křesťanství, nemá úvod, ale je pojímána jako samostatný oddíl a započata básní Svatopluka Čecha, která Prahu oslavuje.

V části poslední se pověsti téměř opouští a vypravěč přechází k vyličení několika proroctví, jež však k sobě další pověsti vážou, ale nejsou již zasazeny do časové posloupnosti. Proroctví začínají také verši, tentokrát *Karla Jaromíra Erbena*, další významné osobnosti české literatury.

Knihy pověstí se proroctvími uzavírá. Úvod přináší ohlédnutí za dávnými věky, které se krčí v temnotě stínů. Česká minulost nebyla nikdy jednoduchá, byla často tíživá a trýznivá a ozvěny některých událostí zůstaly v lidech dodnes. Nejvíce však bylo lidu českému zle, když byl poroben, stal se nevolným a musel robotovat. Odkazuje se jistě na dobu po bitvě na Bílé hoře a následnou rekatolizaci a podřízení národa. Byla to doba zlá, těžká, a lidé doufali snad již pouze v pomoc od Boha. Vypravěč nezapomíná upozornit také na pohanu českého jazyka. Jedinou možnost nabízely kroniky a proroctví o lepších časech. Následující pověsti o proroctvích a vidění budoucích dob jsou nadějně, konejšivě, mají pozdvihnout mysl národa těžce zkoušeného. Ukazují, co vše bude nutné ještě vytrpět, než nastanou příznivé časy.

Na úplném konci knihy nalezneme několik vět vyjadřujících přání české zemi: „*Šťastna buď, o vlasti milá, siliž se pokolení tvé, ať přemáhá všechna protivenství, ať zachová svaté dědictví: mateřský jazyk i staré, dobré právo své. Mohutniž pokolení tvé prací a nadšením, aby pevně bylo jako skály a vždy plno síly*“ (Jirásek 1894, s. 355). Povšimněme si, jak se na úplném konci, nad vyobrazením atributů české země: lva a svatováclavské koruny (více v kapitole o obrazovém doprovodu), vyzdvihne „svaté“ dědictví spočívající v jazyce a v odvěkém právu na samostatnost, v kombinaci s lexikem podobným biblickému: *siliž se pokolení tvé, ať přemáhá všechna protivenství*.

Součástí knihy je také *Seznam obrazů*, v níž jsou vyjmenovány všechny velké a větší ilustrace *Věnceslava Černého* i s příslušnými popisy a stranou, na níž je nalezneme.

Celý text je psán v er-formě, promluvy postav se vyskytují minimálně. Vypravěč ve čtenáři vzbuzuje představu moudrého starého kronikáře, nebo starce řečníka, který k němu promlouvá a chápe čtenáře spíše jako posluchače, jemuž sedí tvář v tvář a vypráví. *Tón řeči* je často slavnostní a patetický. V radostných nebo neutrálních pasážích vytváří pocit idyličnosti a poetičnosti. Tak je tomu nejčastěji při líčení moudrosti, krásy nebo síly postav a jejich významných činů, mezilidských vztahů v klidných dobách rozkvětu společnosti, nebo požehnané úrody.

Rozsáhlé a pro Jirásku typické jsou podrobné a obsáhlé popisy krajiny, přírody, rostlin a zvířat, někdy také měst, vesnic a staveb. Snažil se o realistické zachycení dějů a míst, tj. takové zachycení, které působí věrohodně a uvěřitelně. Jirásek zvyšoval efekt realistického líčení ve svých dílech tím, že navštěvoval místa, o kterých psal, a dělal si pečlivě zápisky o krajině, přírodě nebo vzdálenostech (Kašparová 1975, s. 19). Ten samý

postup evidentně aplikuje také na pověsti, ač není možné tvrdit, že kvůli pověstem všechna místa, v nichž se odehrávají, navštívil.

Zásadní je realistické zaměření na detaily. Pověsti jsou plné popisů míst, krajin, hradů, tvrzí, šatstva, zbraní, běžného vybavení a výčtů nejrůznějších jednotlivin. Tímto výčtem i občasným zasazováním událostí, v pověstech líčených, do historického rámce, většinou na úrovni topografie, ale někdy i datací, zvyšuje pravdivost a realističnost vyprávění. Podobně ke zvýšení realistického dojmu přispívají uvedené zvyky a rituály, nejen pohanské, pořekadla a zkazky.

Jindy je zase čtenář nucen soucítit s trpícím obyvatelstvem v dobách nedostatku, nebo nebezpečí přicházejícího nejčastěji od sousedních kmenů a národů. Celkově si Jirásek vybírá pověsti, v nichž národ český buď snáší bezpráví, načež se mu postaví a zvítězí, nebo příběhy o hrdinech, kteří vykonají slavné činy, o světcích, zázracích a kouzlech. Především jsou to pověsti, na nichž lze dobře ukázat hodnotu národních symbolů a jejich historii, i příběhy, v nichž se tematizuje boj mezi dobrem a zlem, protagonistou a antagonistou, Čechem a cizozemcem.

Užívají se národní motivy. Vůdčí postavy a hrdinové bájí mají téměř jen kladné vlastnosti, často se blíží dokonalosti světců. Muži jsou silní a ženy krásné a moudré. Činí velká patetická gesta, bijí se za pravdu a za svou zemi, i kdyby měli v boji ztratit život.

Způsob, jakým Jirásek pověsti konstituuje, se od Sedláčkova značně liší. Sedláček se pokoušel pověsti očistit a předvést je v jejich základní, prosté, prvotní podobě, očistit je od nánosů pozdějších věků a zapisovatelů, kteří k pověstem přidávali vlastní příběhy a interpretace. Oproti tomu Jirásek mýtus široce rozvíjí. Hlavní rovina příběhu je bohatě ověřována již zmíněnými popisy, dále promluvy i odkazy a připomenutími jiných pověstí, které předcházely. Například v pověsti O Libuši se lidé přicházející na Vyšehrad zastavují u hlavy kance skoleného Bivojem a vzpomínají na jeho udatný čin. Jindy se k hlavnímu tématu pověsti připojuje vedlejší téma. V Lucké válce je líčen nejen boj Čechů proti Vlaslavovi, který slíbil všechny Čechy vyhladit a zemi ovládnout, ale prolíná se s ním příběh Strabův. Straba měl za manželku ženu z Čech. Když se chystal do války, matka, kouzelnice, mu poradila, co má udělat, aby jako jediný unikl smrti, až bude Vlaslavovo vojsko poraženo. K bájí o praporci sv. Václava se pojí analogická pověst, jejíž děj se odehrává roku 1260 (všimněme si, že zde je využita také přesná datace), když Přemysl II. bojoval s Uhry na Moravském poli.

Kromě poslední části, obsahující proroctví, jsou pověsti řazeny chronologicky, některé jsou dokonce přesně datovány (například Praporec sv. Václava). Nejsou však od

sebe zcela odděleny, příběh jedné pověsti není přesně uzavřen. Jednotlivé pověsti do sebe přesahují a mají do jisté míry povahu celku. Celá sbírka pověstí se blíží epopěji (Janáčková 1987, s. 243).

Jako zdroj k sepsání sloužily Jiráskovi především kroniky: *Kosmova kronika*, *Dalimilova kronika* a *Kronika česká Václava Hájka z Libočan*. Od Hájka je vypůjčena například pověst o Horymírovi, kterou ostatní kroniky neznaly. Využil také bibliografie pověstí, otištěných v českých časopisech z let čtyřicátých až šedesátých: *V. Nebeský: Pověsti židovské*, *Květy* 1844; *J. Malý, Čarodějný Žitek*, *Česká včela* 1845; *Pověst o Karlu IV. mezi sladovnickými*, *Lumír* 1860 aj. Mnoho podnětů pocházelo z Tomkových *Dějin Prahy*, dále ze *Starých letopisů* apod. Leccos sám vytěžil z ústního podání. Jirásek měl tedy k dispozici různá znění a pojetí pověstí, která porovnával, prameny kombinoval a uchopoval vlastním uměleckým ztvárněním (Janáčková 1987, s. 239). Jirásek určitým způsobem vybíral pověsti, které se rozhodl do knihy zařadit. Vyloučil především takové, které byly všeobecně známé a mnohokrát zpracované. Proto ve *Starých pověstech českých* chybí mýty o Oldřichovi a Boženě, Břetislavovi a Jitce nebo o Vršovcích (Janáčková 1987, s. 238 a 240).

Aloisu Jiráskovi se podařilo sestavit národní mýtus. Místní pověsti moravské, české, slovenské i židovské vešly do celospolečenské paměti (Janáčková 1987, s. 240–241). Tímto převyprávěním vznikl soubor pověstí, které dodnes společnost považuje za styčné body české historie. Svým vypravěčským uměním pověsti oživil a přiřkl jim národní význam.

Sedláčkova sbírka obsahuje sto osm pověstí roztríděných do pěti takzvaných Věnců: *Věnc pověstí z XI. století*, *Věnc pověstí ze XIII. a XIV. století*, *Věnc pověstí z XV. století*, *Věnc erbovních pověstí z XVI. století* a *Věnc pověstí z pozdějších dob*, všechny doplněné o teoretický úvod. Pokud toto porovnáme se *Starými pověstmi českými*, jež obsahují třicet čtyři pověsti, rozdělených do tří částí, jde o velký rozdíl. Jaký cíl Sedláček sleduje? Jednotlivé pověsti jsou krátké, rozsahově často na jednu až dvě strany, výjimečně na více stran. Oddělené od sebe utvářejí zdání, že jsou právě vyslovené, vyřčené, tedy zrovna tak dlouhé, aby bylo možné si je zapamatovat a předat dále. Tím se utváří jasný postup: snaha přiblížit pověsti převyprávěním moderním čtenářům, ukázat však také, jakou formu lidová pověst ve skutečnosti měla, rozhodně nebyla dlouhým a rozvlácným básnickým vyprávěním. Jako doklad nám může posloužit *Připomenutí* ze začátku Sbírký pověstí historických, v němž Sedláček píše:

„K vyzvání některých pánův uvolil jsem se sebrati a sepsati pověsti historické, které by byly zábavným a spolu poučným čtením pro každého přítele české minulosti, a zvláště pro vnímavou naši mládež. Nebylo mým úmyslem poříditi úplnou sbírku a sebrati všecky i ty romantické pověsti, které se jindy nejvíce líbivaly nýbrž vybrati takové pověsti, jichž původ z lidu aneb z jednotlivých stavův byl patrný, které se k určitým místům neb osobnostem aneb rodům vázaly. Přibráno jest také něco erbovních pověstí...“ (Sedláček 1894, s. 5).

Autor přesně vytyčuje oblast, o níž se při sbírání zajímal, a navíc, přesto že kniha se snaží veřejnosti předložit, co možná největší počet pověstí, aby se nejen popsal vývoj pověstí, ale také k tomu, aby čtenář prošel postupně různými místy vlasti, s nimiž jsou příběhy spjaty, dochází také k vyhranění vůči oblastem, z nichž čerpat nechce, z různých důvodů. Bud', že pověsti zřejmě nevycházejí z lidového vyprávění a mýtů, či že jsou jinak neadekvátní a nevhodné: „Vynechána toliko nechutná pověst o odřivousu [...] Kromě toho vynechány byly všecky takové pověsti, které umělým rozpráváním svou prvotní povahu ztratily a pouze za dítky našeho století se pokládati musejí, aneb i takové, které projevovaly, že jsou naprosto vymyšleny...“ (Sedláček 1894, s. 5).

Svou prvotní povahu ztratily... ve sbírce tedy dochází ke shromáždění pověstí, jež mají navzdory uběhlým staletím stále původní charakter, k jejich očištění od nánosů věků a zásahů kronikářů či pisatelů, kteří pověsti přepisovali, různě je měnili, dodávali líbivé a dobově oblíbené obrazy, a dobrání se jádra, jež by mělo odkazovat k původnímu znění pověstí. Tento postup se podobá pracím K. J. Erbena, jenž podle vzoru *Wilhelma a Jacoba Grimmů*, zpracovával báje a pohádky, aby je očistil a dospěl k původní podobě, ke skryté minulosti reprezentované v mýtu. August Sedláček také přiznává: „*Snahou mou bylo vpraviti se v myšlení lidu a doby po způsobu nedostižitelného vzoru K. J. Erbena, blahé paměti...*“ (Sedláček 1894, s. 5).

V pokračování Připomenutí je také slovo o tom, že pověsti jsou řazeny podle jejich prvního výskytu. V závěru knihy je přiložen *Chronologický ukazatel*, jenž tvoří podle let seřazené události v pověstech líčené a postavy v nich vystupující od mytické doby prvních Čechů až k Marii Terezii. Kromě pověstí o příchodu Čechů a o Krokovi jsou všechny datované. Přibližný rok je uveden u mytických knížat Přemysla a Libuše, události v pověsti líčené se mají odehrávat kolem roku 650. Dále pak nalezneme *Místní ukazatel*, kde se geograficky určují uvedená místa a nejrůznější toponyma, výklad některých starších slov a přesný seznam kronik a spisů, odkud byly které pověsti vzaty. Zdrojem byly Sedláčkovi kroniky Kosmova, *Boleslavská kronika*, *Neplachova kronika*,

Hájkova kronika, spisy císaře *Konstantina Porfyrogeneta*, Paprockého spisy, články v časopisech *Lumír* a *Světazor* a mnohé další různé spisy legend. Zatím si lze učinit představu, že Augustu Sedláčkovi šlo skutečně o vědeckou práci a poskytnutí systematicky zpracovaného materiálu studentům i veřejnosti, přesto užíval postupu shodného s prací K. J. Erbena.

Evidentně byl autor sbírky velice sečtělý a prostudoval ke knize množství zdrojů. Jeho akribii a neobyčejnou znalost tématu potvrzuje časté porovnávání podobností i rozdílů pověstí v kronikách, také poznámky ke Kosmovi, *Bartoloměji Paprockému* (asi 1543–1614) nebo *Václavu Hájkovi z Libočan* (konec 15. stol.–1553), které vnímá ne vždy pozitivně. Paprockého si sice váží jako sběratele především erbovních pověstí, které přenesl do Čech z Polska, když si všiml, že erby některých polských rodů se podobají českým. Přesto uvádí jeho převypravování na pravou míru, protože některé jím zapsané pověsti jsou z nedostatku znalosti jen vlastní „nechutné“ smyšlenky. Erbovní pověsti, jichž je část obsažena i v předešlých Věncích, Sedláček zařadil do knihy, přestože nejsou lidového původu, ale byly vymyšleny rody a pro rody, které si tím chtěly zajistit status urozenosti. Některé pak přešly i do lidového vyprávění, ale jejich vznik je většinou umělý (Sedláček 1894, s. 121–124). Poslední erbovní pověstí je lyricko-epická skladba *Napodobení rýmované kroniky o rodu vladyk ze Hřivic a Kekulův ze Stradonic*. Pokud správně rozumíme slovu „napodobení“, pak se jedná dokonce přímo o Sedláčkův vlastní básnický počín.

Nejvíce se vymezuje proti Hájkově kronice, z níž čerpal jen ty pověsti, které nesly znaky lidového vyprávění, například pověst o Horymírovi. Jinak je pro Sedláčka Hájek autor nešetrný k příběhům a jeho dílo jsou většinou jen „*nechutné povídačky, které si sám vymyslíl*“ (Sedláček 1894, s. 87).

Přes zásadně odborný přístup ke kompozici knihy i k výkladu o jednotlivých obdobích a pověstech v nich vzniklých, nezdržel se Sedláček vyjádření především negativní emocionality, a to v pasážích, v nichž kritizuje zacházení s pověstmi ze strany některých starších autorů. Zároveň se autor sám, odkazem k významnému autorovi kánonu (K. J. Erbenovi), staví nepřímě do role básníka a spisovatele. Nicméně historie, přes svou vědeckost, je právě literatuře velice blízko, neboť nám předkládá příběh dějin.

I formu krátkých příběhů můžeme brát jako literární strategii, kterou se autor snaží přiblížit lidové pověsti, na rozdíl od Jirásky, jenž pověsti rozšiřuje způsoby, které jsme popsali výše. Příběhy jednotlivých pověstí, které do sbírky zařadil i Jirásek jsou většinou totožné. V určitých bodech se liší, nejen tím, že u Sedláčka nenalezneme rozsáhlé popisy

přírody, krojů a stavení, nezaměřuje se na detail a vyjmenovávání jednotlivostí pro zvýšení realistického efektu, naopak, oprostřuje pověsti všeho přebytečného. Děj je přímý, bez odboček.

Rozdílné je pojetí celé sbírky. Jirásek, jak jsme zmínili, vybírá pověsti a řadí je za sebe, vytváří mezi příhodami nebo postavami souvislosti (především rodovou příbuznost), čímž vzniká dojem linearoty a soudržnosti vyprávění jakožto jediného celku. Sedláček rozdělil svou sbírku do částí, aby v každé z nich ukázal pověsti, které vznikaly v jednotlivých údobích a v úvodu každého Věnce informuje čtenáře o zajímavostech původu a vzniku pověstí i kdo jiný se sbíráním a upravováním pověstí zabýval. Nejlépe je vidět jeho postup na pověsti o dívčí válce. Téma se v knize objevuje ve čtyřech pověstech, z nichž první verze vznikla v XI. století a zbylé tři ve XIII, nebo XIV. století (Dívčí válka, Vlasta, Ctirad a Šárka, O dobytí Děvína a povraždění dívek). Pověsti mají různé závěry. Konec pověsti z XI. století je šťastný, protože dívky pozvou muže na hrad, kde společně hodují, pijí a každý mládenec si vyhlédne jednu dívku, s níž stráví noc a ráno vyjdou z domů jako spokojení manželé, což si například v Jiráskově sbírce nedokážeme dobře představit. Druhá verze pověsti, kterou si zvolil ke zpracování také Jirásek, končí rozhněváním mužů nad krutostmi, které dívky páchají, a vyvražděním Děvína. Texty tedy nejsou jen k zábavě, ale především pro porovnání a zkoumání odlišností, které s sebou přinesla doba, v níž pověsti vznikly, nebo byly obměňovány.

Četné rozdíly nalezneme ve jménech, době vzniku nebo dělení pověstí. U Sedláčka je hrad Vyšehrad založen muži na skále proti Děvínu, ve *Starých pověstech českých* je ale stavitelem hradu již Krok. Pověst o Lucké válce, která u Jiráska splývá s příběhem Straby, kterému matka poradí, jak se může z bitvy jako jediný navrátit živý, Sedláček odděluje jako samostatnou, a navíc je zde hlavní postava Lucké války, vojevůdce, jenž se ujme velení místo Neklana, jehož posedne strach z Vlastislavovy armády, pojmenován Styr, namísto Jiráskova Čestmíra. Možná právě proto, že Styr nezní příliš jako české jméno, zatímco Čestmír je jméno pěkné, vlastenecké a vhodné pro padlého hrdinu. Na konci pověsti je uvedeno lidové pořekadlo, které se k obsahu váže a vychází z událostí v ní líčených: „*Nečiň se Styrem.*“ Styr byl totiž silný bojovník, který přes svou udatnost padl ve válce s Lučany.

Sedláček nevybírá jen pověsti, které lze zpracovat ve velkolepá vyprávění, v nichž buď národ trpí, nebo vítězí, je utlačován, nebo se rozvíjí a roste, jako Jirásek, který k tomu navíc klade důraz na původ, jazyk, víru a svobodu Čechů, za níž je třeba bojovat i položit život. Objevují se i příběhy prostšího rázu a běžnějších pohnutek. Například u Sedláčka

kníže Svatopluk neodchází mezi poustevníky, protože se rouhal Bohu, když vtrhl neomaladě na mši, již sloužil arcibiskup Metoděj, ale pro špatné svědomí, že byl nevděčný k císaři Arnulfovi.

Naopak je zvláštní, že Jirásek naprosto vynechal pověsti o Václavu a Boleslavovi, nebo o Bořivojovi a Ludmile, které u Sedláčka nalezneme v poměrně hojném zastoupení (Utrpení sv. Lidmily, Založení Boleslavě, Smrt sv. Václava). Sbíрка obsahuje také pověsti Oldřich a Božena, Břetislav a Jitka. Sedláček se nestará o četnost zpracování, nebo všeobecnou známost, tvoří soupis pověstí vzniklých jednoznačně jako lidová vyprávění.

Ve *Sbírcce pověstí historických lidu českého v Čechách na Moravě a ve Slezsku* je využita ve velké míře topografie. Podle data výstavby některých hradů a klášterů Sedláček například odhaduje, kdy určité pověsti, v nichž se stavby objevují, vznikly. Nechybí také výklad o městech, panovnících nebo rodech, k nimž se pojí přesné datace. Dílo je doplněno většinou vyobrazeními hradů, klášterů a měst. Navíc, jak již bylo zmíněno, je v závěru připojen *Místní ukazatel*. Sedláček i zde uplatnil předmět svého hlavního zájmu.

Výrazně se Sedláčkovo dílo liší od *Starých pověstí českých* užíváním národních symbolů. Vlastenectví, které Jirásek zviditelňuje a zdůrazňuje, není zde prakticky nikde cítit. Pověsti i výklady jsou prosty patosu a významných heroických gest, zoufání si nad národními tragédiemi i oslav vítězství nad cizinci, kteří chtěli národ připravit o rodnou zem a vyhubit jazyk. Ve sbírce nenalezneme sklony k nacionalismu. Je zde sice zmíněn jistý emblematický symbol české literatury (K. J. Erben), ale jinak je Sedláčkova sbírka, co se týče vlasteneckého smyslu, či zájmu o podporu vlastenectví neutrální. Sedláčkovi nečiní žádný problém zařadit do knihy pověsti původu polského, a jako správný objektivní vědec čtenáři ukazuje, jak se některé pověsti dostaly do Čech z Německa, a to většinou ještě podle jiných (kupříkladu francouzských) vzorů. Sbíрка se tedy zabývá také funkcemi a postupy lidového myšlení a vytváření bájí ztotožněním s některou cizí pověstí. Příkladem mohou být pověsti Stanimír a Bruncvík, které podle Sedláčka pochází z francouzského prostředí.

Ve větší míře než u Jirásky, se zde pracuje s pověstmi o světcích, rodech a jejich znameních, zakládání klášterů, o viděních a zázracích a nadpřirozených bytostech i umrlcích vstávajících z hrobu.

Zajímavá a bohatá je jazyková stránka díla. Sedláček užívá zastaralejší jazykové prostředky, a to nejen v pověstech, což bychom mohli chápat jako snahu přiblížit se projevem alespoň trochu době jejich vzniku, ale i ve výkladových částech. Lexikum tvoří

velké množství archaismů a historismů. Z dnešního pohledu, a možná i z pohledu tehdejšího, šlo o zastaralejší výrazy, neboť ve *Starých pověstech českých* je nenalezneme. Z tohoto důvodu přiložil autor do závěru seznam méně známých slov s výkladem, tedy již v době vydání sbírky nebyla tato slova běžná ani známá. Pestrá je také morfologie. Často užitá jsou přechodníky, infinitivy zakončené výhradně na -ti a podstatná jména mužského rodu mají ve 2. pádě množného čísla koncovku -ův (pánův, hadův, ocasův). Takové prostředky Jirásek neužívá, celkově je jazyk *Starých pověstí českých* aktuálnější, pokud nepočítáme užitá archaismy a historismy, nebo občasné příznakové partikule v promluvách.

2.4 Interpretace pověsti o příchodu praotce Čecha

Signifikantní a pro tuto práci klíčovou je pověst o praotci Čechovi, už jen z toho důvodu, že je všem jistě dobře známá. Ač by se mohlo zdát, že pověst je pouze jedna a jiná být nemůže, má příběh o příchodu Čechů více variant, v nichž nalézáme podstatné rozdíly. Není jediný, nicméně, z našeho pohledu, nejdůležitější, jelikož vypráví o prvních momentech budoucího národa v zemi, z níž se stala milovaná vlast, a o jeho původu. Podívejme se nejprve, jak pověst zpracoval August Sedláček.

Na začátku se setkáváme s vcelku rozsáhlým popisem krajiny, krajiny neobydlené lidmi. Zvláště se zde proměňuje vnímání této krajiny, kdy nejprve je líčena téměř negativně, temně, vyprahle a nebezpečně: „*Byl jednou čas, že země česká byla pouští a lidu prázdná. Po všech jejích částech rozkládaly se husté lesy, v nichž nebylo jiného zvuku, než řvaní zvířat [...]*“ (Sedláček 1894, s. 13), nicméně hned na to prostoupí prostorem „*veselé švitoření ptactva*“ a idylické „*bzučení včel, které sladkost kvítek země dítek snášely do brtí svých v dutinách poloshnilých dřev.*“ Čím více se blíží čas prvních obyvatel, tím více se prostor prosvětluje. Vše je připraveno, nedotknutá země očekává příchod lidí, kteří by ji tvrdou prací zušlechtili, radlicí zorali, stromy a zvíř získali pod svou moc, tehdy ještě zemi beze jména silou paží a železem nástrojů donutili, „*aby vydávala ušlechtlejší plody, nežli byla uvykla*“ (Sedláček 1894, s. 13).

Lidé skutečně jednoho dne do země zavítali. Teprve později se dovídáme, kdo jsou a odkud pocházejí. Mýtus o příchodu kmene Čechů se odvíjí podle ustáleného principu, dochází se k pojmenování země po srbském lechu, jenž přibýval vedl, a k první modlitbě v nové vlasti. V pramenné části August Sedláček píše, že pověst o Čechovi vychází z *Kosmovy kroniky*. Skutečně, text téměř přesně kopíruje děj tohoto spisu, na jeho počátku je také uvedena pustá země, vylíčení její plodnosti, vyčkávání příchodu obyvatel

apod. Podíváme-li se však na oba texty blíže, zarazí nás ihned dva zásadní rozpory. V *Kosmově kronice* se píše: „*Když do těch pustin vstoupil člověk, ať to byl kdokoli – neznámo s kolika lidmi...*“ (Kosmas 1972, s. 12), není zde ani explicitně vyjádřen původ příchozích, ani dohad o jejich původní vlasti. Sedláček ale uvádí, že Čech pocházel ze srbské země, což by ještě nemuselo být úplným vodítkem pro směřování k naprosto jinému původu inspirace textu. Dalekosáhlejší význam má pasáž, pojednávající o důvodech příchodu kmene Čechů. Praotec Čech musel odejít, jelikož se dopustil „mužebojstva“, tedy vraždy, a obdobně jako biblický Mojžíš, jenž ve snaze zabránit týrání muže z jeho lidu, zabije strážce a je nucen utéct z Egypta, aby nebyl potrestán, načež nalézá Boha, který se mu zjevuje v podobě hořícího keře, kmen Čechů na cestě ze staré vlasti nachází novou zemi. Rozdíl je pouze v tom, že starozákonní Izraelité neopouštějí Egypt kvůli provinění jejich pozdějšího vůdce. Kosmova kronika však mlčí i nyní a o pohnutkách, jež vedly kmen k odchodu z původní vlasti, se nezmiňuje.

Kam nás zavede uvažování o důvodu přidávání těchto určení k pověsti, jež původně nic z toho neobsahuje, chceme-li text očistit a dobrat se podloží příběhu? Nejde spíše o nadbytečné přidávání informací? Lokalizaci země původu českého kmene i vraždu, jakožto důvod odchodu obsahuje až o dvě století mladší *Dalimilova kronika*: „*Leží země v srbském kraji/ Charváty ji nazývají/ a v ní kdysi vládl lech, / který nosil jméno Čech. / Neboť dopustil se vraždy, / zbaven domova byl navždy*“ (Dalimil 1977, s. 12). Přesto však o Dalimilově kronice není v knize zmínka.

Mohli bychom se zamyslet nad tím, zdali jde o chybu textu či chybné uvedení zdrojů, ale jen těžko si lze představit, že by tak zkušený historik, jako byl August Sedláček, směřoval dvě nesouvislé kroniky dohromady nezáměrně a nevědomě. Rovnou vypouštíme možnost, že by šlo o chybu tisku. Doposud jsme nikde nenarazili na zmínku, že by si někdo tohoto rozporu všiml a stejný text přešel nakonec i do následných vydání.

Jsou zde také okolnosti, které by mohly svědčit ve prospěch a odůvodněnost obou nesrovnalostí. August Sedláček se pokouší přiblížit se lidové pověsti, dojít k jejímu původnímu znění. Pro lidové vědomí, jež pověsti produkuje, jsou typické šokující události: vraždy, tragické milostné zápletky atd. Lidskou mysl zkrátka nepřitáhnou příběhy, které dopadly šťastně tolik, jako hrůzné chvíle a neštěstí vygradované do krajností, někdy i doplněné o nadpřirozené jevy a patetická gesta. Bereme-li pověst jako výsledek kolektivní paměti náhodou zapsaný – to bude odpovídat Sedláčkovu popisu vzniku lidových pověstí – pak typickým rysem pro vznik lidových pověstí, tedy mytizaci autentické historické skutečnosti je, že kolektivní lidová paměť, která je tvoří, je

nehistorická. Dochází k redukci konkrétních událostí na kategorie a osobností na archetypy, která probíhá ve vědomí lidových vrstev. Charakter lidové paměti je nehistorický a kolektivní paměť je schopna uchovat historické události a osobnosti jen v tom případě, že se změní v archetypy, tj. když anulují všechny jejich „osobní“ a „historické“ zvláštnosti (Eliade 2003, s. 36–37). Budeme-li vycházet z Eliadovy stati *Mýtus o věčném návratu*, v níž uvádí přímou účast rumunského folkloristy na mytizaci události, která se odehrála ve vesnici Maramureși, kde z docela všední tragédie, při níž se jeden mladý muž při schůzce se svou snoubenkou zřítíl z útesu, se během několika desetiletí stala balada, v níž se objevují nadpřirozené bytosti, milencova nestálost a vypjatý, srdceryvný nářek milenky, můžeme tím rozpor odůvodnit. Na stejném principu mohla vzniknout pověst o příchodu Čechů, kde nestačil pouhý odchod kmene z neznámého důvodu a místa, ale musel být něčím zapříčiněn a většinou, pokud hrdina pověsti odněkud odchází, je to kvůli vraždě. Považujme toto pouze za příklad, nicméně z našeho pohledu přínosný. Kronika děkana pražské kapituly Kosmy je z části uměle sestavená podle antických vzorů, i podle Bible, z části v ní lze najít skutečné historické jádro. Je však těžké rozhodnout, které pověsti psal Kosmas, a které převzal z ústní tradice (Kosmas 1972, s. 227–229). Jak již bylo zmíněno v první kapitole této práce, Bible, ale také Aeneida se staly součástí archaické lidové tradice. Není jisté, zda si August Sedláček právě toto uvědomoval, ale ve shodě s tím, uvedl moment provinění praotce Čecha, který můžeme z hlediska vzniku považovat za nepůvodní, avšak plně tkvící v domácím lidovém povědomí. Sedláček v úvodu připouští, že právě pověsti vzaté z Kosmovy kroniky obsahují ono jádro čisté pověsti, ale také jisté zdlouhavé pasáže s rozumováním, o nichž není možno přesně říci, jestli k pověsti patří, nebo si je autor vymyslel. Dokonce si je vědom, že zemi, odkud Čechové vyšli, kronika neobsahuje: „*Docela konkrétně váže se příchod Čechův k hoře Řípu a kromě naznačení země, odkud Čech vyšel (Charvát), vyskytují se tu jen vybledlé rysy prvotní prastaré pověsti...*“ (Sedláček 1894, s. 8). O momentu s vraždou nic neuvádí.

Druhou variantou, která se již netýká úvah o kolektivním vědomí, je, že oba momenty jsou do sbírky vloženy úmyslně s jasným záměrem. Sbírkou pověstí historických byla určena pro vzdělávání, tedy bylo vhodné uvést přibližný původ Čechů, aby se o tom *vnímavá mládež* dozvěděla. Sedláčkovo vidění pověstí čistě jako historického materiálu, ukazuje na nenacionální funkci textu, v němž se může bez problému objevit zmínka o tom, že národ Čechů našel nový domov díky opovrženímhodnému aktu vraždy, kterého se dopustil dokonce sám praotec. Byl to vlastně jen pohan. O to více nás může udivit, dle

informací v následující kapitole věnované recepci, že Sedláčkovi nikdo z recenzentů uvedený hanebný čin Čechův nevyčítá. Stejně tak je naprosto přehlédnuta zmínka o kanibalismu v pověsti o Bruncvíkovi, jenž nastane, když rytíři uvěznění na magnetové hoře snědí své koně a nezbude jim jiná možnost obživy.

Ať již Sedláček vložil tyto pasáže do pověsti z jakéhokoliv důvodu, lze konstatovat, že jako spisovatel zde provedl pouze výběr informací, jež do vyprávění zařadí, jako historik však chyboval, když neuvedl přesný původ těchto částí.

Pověst o Čechovi je tematicky uzavřená, ucelená a končí ve chvíli, kdy je pronesena první modlitba v České zemi. Linie příběhu není narušena dodatečným líčením života tehdejšího pohanského lidu jako v *Kosmově kronice* a v menší míře i v *Dalimilově kronice*. Nedočteme se zde již o společném majetku starých Čechů, nevázaných životních poměrech, kdy každý muž ulehal večer vždy s jinou ženou, ani o téměř biblickém líčení Čech jako rajské zahrady, v níž není nebezpečí a „*kde koho zastihla noc, tam si lehl do trávy a v stínu košatého stromu spal sladkým spánkem*“ (Kosmas 1972, s. 13).

Úvod první části ve *Starých pověstech českých* je započat žalmem: *Myslíl jsem na dni staré...* (Jirásek 1894, s. 3). Na rozdíl od odborného úvodu Augusta Sedláčka, nás začne unášet lehký, vysoce stylizovaný proud řeči. Pokud bychom zavřeli oči, můžeme si představit, že jsme třeba v lese u ohně s jinými muži a ženami, uprostřed nás zabalený ve vznešené roucho stáří a s korunou ze stříbrných vlasů sedí bájný pěvec a seznamuje nás s prastarými příběhy, jež nosí v paměti. Hlas se nese textem a připomíná vypravěče starých kronik: „*Pojďte a poslyšte pověsti dávných časů*“ (tamtéž). Zve nás neznámý promlouvající a my jej následujeme. Pozvolna se noříme hlouběji. Postup, jímž zde autor pracuje, opět odkazuje ke *Kosmově kronice*. Je líčena divoká země, její atributy (Labe, Vltava), vyjmenováno je navíc množství druhů zvířat, především těch „vznešených“ (medvěd, jelen, laň, zubr, divoká kočka, vlk, orel, sova a mnoho dalších), popsáno je přírodní bohatství a doposud neobdělávaná půda. Země zdravá a vhodná k pobytu, leč častokrát také nebezpečná. Úvod je shodný s první částí pověsti Augusta Sedláčka. Vypravěč promlouvá pomalu, květnatě a rozvláčně v jakési skutečně „pěvecké šíři“. Následuje pověst O Čechovi.

Zajímavým bodem je zmínka o tom, že před příchodem Čechů, již v zemi existovaly dědiny s původními obyvateli, mluvícími cizím jazykem, o čemž se Sedláček nezmiňuje, naopak, pro něho byla česká země pustinou. Také v *Kosmově* i *Dalimilově kronice* se praví, že zemi žádní jiní obyvatelé neobývali. Jde tedy nejspíš o dodatek

autora, který sice odporuje starším zněním pověstí, ale pomáhá konstruovat smysl vyprávění jiným způsobem. Jiráskovi totiž nešlo o zachování původnosti a základní podoby báje, využíval jen jejího příběhu a obvyklých motivů za jiným účelem.

V následné vlastní pověsti O Čechovi je přesně uvedena pravlast, tedy Charvátská země, „část prvotní veliké vlasti Slovanské“, která se nachází „*Za Tatrami, v rovinách při řece Visle*“ (Jirásek 1894, s. 7). Zde již otevřeně vnímáme akcent kladený na původ našich předků z velkého slovanského společenství, což Čechy staví okamžitě do docela jiné pozice, než když řekneme pouze, že přišli z Charvátska, nebo že je neznámo, kým byli a odkud se do země dostali, jako je tomu u Kosmy. Text explicitně vyjadřuje přináležitost slovanských národů a povznáší Čechy na úroveň dědiců vznešené a velkolepé kultury.

I z následného líčení momentu odchodu vycházejí dva bratři Čech a Lech kladně, protože se k němu rozhodují, když vypuknou mezi slovanskými rody boje. Nechtějí prolévat krev svých příbuzných, a tak se vydávají nalézt nová sídla. Svolají své rodiny a vynesou obrazy dědů. Nás však bude zajímat slovo obraz ve spojení s tím, že Čechové jeli na koních, jsou líčeni jako silní a zřejmě i vyspělí, opět se odkazuje na národně vlastenecký akcent. Slovo obraz, jak později vyplývá, není myšleno skutečně jako výtvarné dílo namalované na plátně a zarámované, ale jako dřevěná socha, tedy pohanská modla.

Když majestátní průvod Čechů projíždí zeměmi, setkává jiné národy. Ty neznají látek a oblékají se do kůží, jsou neteční a barbarští. Proti nim vystupuje vyspělý kmen, který látky zná a nemusí se halit do pouhých kožešin, je dobře vyzbrojený, je schopen využívat koně a do protikladu k primitivnějším kmenům, s nimiž za cesty bojují a potírají je, staví se slovanská píle a pracovitost.

Zamyslíme-li se nad funkčností veškerých užitých motivů v dané posloupnosti v pověsti a jejím rozsahem, vytane nám jistě na mysli zjevná podobnost s odchodem Izraelitů z Egypta. Příběh pověsti je mytologizován spojením s biblickým archetypem, někdy jen nepřímou, náznakově, jindy zjevnými odkazy. Čechové, stejně jako Izraelité vycházejí z místa, kde dlouhé věky žili, ale nejsou již schopni snášet poměry ve své vlasti. Staví se na cestě do průvodu, jdou přesně za sebou rozmístěni, podle funkcí, jež zastávají. Na své pouti se bijí s tamějšími národy a vítězí, podobně jako Izraelité, poráží ty, kteří jim stojí v cestě. Přichází také moment, kdy zavládne beznaděj a víra v jejich vůdce klesá: „*počala si všechna čeled' stýskati, že není konce klopotné cesty a nikde stálého odpočinutí*“ (Jirásek 1894, s. 8), což připomíná okamžiky reptání Mojžíšova lidu, když

jsou unavení, mají hlad a obávají se, že je Bůh vyvedl schválně, aby je v poušti umožil k smrti.

Ze země stoupají k nebesům stěny hory Řípu, na něž poté vystupuje Čech/Mojžíš, aby rozhodl o osudu národa a zjistil, co dále činit. Dalšími, zjevnějšími momenty, které se prolínají se starozákonním příběhem, je ustavení země za vlast: „*To je ta země zaslíbená, zvíře a ptáků plná, medem oplývající*“, požehnání zemi: „*Vítej země svatá, nám zaslíbená!*“ a zřízení zápalné oběti pro požehnání (Jirásek 1894, s. 9). Biblické motivy naroubované na starou polyteistickou kulturu můžeme vykládat ve spojitosti s již zmíněným akcentem na Češství a Slovanskou sounáležitost. Národ se staví do pozice Bohem vyvoleného, svatého, jenž má na zemi, do níž přichází, plné právo, neboť je mu zaslíbena. Jediné, co narušuje analogii posloupnosti událostí je zcela odlišné zpracování důvodů odchodu. Čech není vrahem, jenž musí nalézt nové místo k životu, protože jej ze staré vlasti vyhnali; je idealizován. Se svým bratrem, jako ten, jenž je spravedlivý, odchází z vlasti sužované bojem mezi rody.

Potom, co se Čechové usadí a rozdělí si zemi, opět můžeme toto spojit s dělením Izraele podle jednotlivých rodů, začínají pracovat, stavět a hospodařit. Mladší bratr Lech odchází, ale jen tak daleko, aby zůstali ve spojení a mohli si vždy přijít na pomoc. Tuto postavu jsme však doposud nikde nezaznamenali. Kosma ani Sedláček ji neuvádějí vůbec a Dalimil zmiňuje, že Čech měl dokonce šest bratrů, žádný však nebyl Lech. Jedině u Dalimila a Sedláčka se užívá označení praotce Čecha lechem, což je apelativum. To navíc také dokazuje, že Sedláček evidentně nečerpal při psaní pověsti pouze z Kosmovy kroniky.

Zůstaneme-li v nastoleném postupu výkladu, kdy jsme zjistili, že do pověsti jsou vmíšeny biblické motivy a budeme-li brát praotce Čecha jako Mojžíšovu variaci, je Lech k dotvoření celkového významu nutný a představuje Árona, bratra Mojžíšova.

Autor do hlavního příběhu zapojuje také popis folkloru, zvyků, slavností, obřadů a rituálů, vznik bájí a nadpřirozené bytosti. Jedná se o pohanské zvyky, které přežily do současnosti. Zvyšuje realistický efekt.

Na konci Čech umírá, jeho tělo je za velkého nářku všech spáleno a pochováno. „*Duše jeho odešla do ráje, tak věřili, do končin věčného jara...*“ (Jirásek 1894, s. 16). I na konci je přítomný odkaz spojení s křesťanskou tradicí, obraz posmrtného života, jenž je odměnou za život na zemi. Text volně navazuje na následující pověst, v níž nalzáme moment, kdy lidé bez vůdce přestávají dbát zákonů a pravidel.

I přes formu čirého vyprávění, využívá kniha poznámek pod čarou, kde jsou vysvětlena neznámá slova a přidány některé historické údaje, např. kde se předpokládalo, že je hrob praotce Čecha. Jde o jistý ekvivalent Sedláčkových striktních a přesných ukazatelů.

August Sedláček se příliš nemýlil, když umístil děj pověsti o Libuši do poloviny sedmého století. Pokud bychom uznali existenci bájně kněžny, jistě by tato datace byla správná, protože lidé, které bychom mohli označit jako kmen Čechů, se na území dnešního Česka usadil zhruba někdy mezi 6. a 7. stoletím (Třeštík 2003, s. 15). Odkud přišli není známo a lze se jen dohadovat, zda existovala slovanská pravlast, z níž se oddělili, ať již z jakéhokoliv důvodu. Tehdejší lidé se sice považovali za kmen, ale nejspíš cítili také příslušnost ke společnému slovanskému společenství. Přesto se však v mýtu nemusí nutně jednat o vzpomínku na původní jednotu. Sjednocená společnost Slovanů může být stejně dobře umělým konstruktem zdůvodňujícím fiktivní jednotu. Jak jsme ukázali, Kosma o původu Čechů nemluví, zatímco Dalimil uvádí jako původní zemi Slovanů Charváty. Nemohlo však jít o Dalmátské Chorvatsko, protože pak by slovanská pravlast neležela na východě, ale na jihu. Jedním z vodítek, které bylo různě využito a interpretováno historiky, snažícími se vyřešit otázku pravlasti Čechů, je zmínka ve spisech *Konstantina Porfyrogeneta* o existenci Bílého Charvátska. Situováním Charvátska se zabývalo mnoho historiků. *Pavel Josef Šafařík* například mínil, že se nacházelo za Karpatami, tedy na východě, a Dalimil se spletl. Nicméně takzvané Bílé Charvátsko, které se historikové pokoušeli určit, je pouhým výmyslem. Konstantin Porfyrogenetos sice ztotožňuje Charvátsko s říší Boleslava I., nejspíše proto, že k ní patřil kmen Charvátů, ale ti nesídlili v Malopolsku. Sídlili asi ve Slezsku, avšak tento lid vznikl až v 9. století a krátce nato zanikl, tedy odtud nemohli Češi přijít. Odkud přesně měl praotec Čech svoji družinu vyvést tak zůstává stále nejasné (Třeštík 2003, s. 53–60).

Složitě je to i s postavou Lecha. O Lechovi, jako o jméně, nalézáme zmínku poprvé až ve *Velkopolské kronice* ze 13. století. Není jasné, jak jméno vzniklo. Nalézt můžeme totiž i lecha, jakožto apellativum. V úvahu připadá, že Lecha vytvořil autor *Velkopolské kroniky* z Lechitů (vývoj tohoto slova také není zcela jasný), tak jako Kosmas vytvořil Bohema z Bohemů. Pravděpodobnější je však vývoj tohoto slova z neurčitého apellativa lech (Třeštík 2003, s. 60–62).

Poslední, u čeho se v souvislosti s interpretací pověsti o příchodu Čechů pozastavíme, jsou předměty, jež s sebou lidé do nové vlasti přinášejí. Jirásek je nazývá

obrazy, Sedláček se přidržel výrazu dědci. U Dalimila nalezneme slovo „dietky“. Jistě bychom se mohli ptát, zda jde o bohy, staré lidi, nebo děti. Předloha, jíž měl Dalimil k dispozici při psaní své kroniky, vyprávěla o nošení dědků na ramenou, avšak jemu bylo slovo již neznámé, a tak pochopil, že se jednalo o staré lidi, nikoliv o bůžky. Přesto ve skutečnosti jde o slovanské bohy, respektive antropomorfní idoly, které Slované při stěhování nosili s sebou. Jejich funkcí byla ochrana jak na úrovni rodiny, tak i větších celků. Zároveň byli předmětem, jímž se uskutečňoval akt zabránění či vzetí do vlastnictví. Slované na místo, jež si vyhlédli k životu nejprve přinášeli své dědky, aby tím stvrdili převzetí půdy. Slovo přešlo do běžné mluvy a také dnes se dědicem nazývá člověk, jenž získá něco ve své vlastnictví (Třeštík 2003, s. 70–71).

2.5. Obrazová stránka děl a vydavatelská strategie

Alois Jirásek se během studia na filosofické fakultě seznámil s mnoha výtvarníky pražské Akademie výtvarných umění, která tehdy sídlila, stejně jako posluchárny fakulty v Klementinu. Toho času mladý muž, jenž od dětství tíhnul ke kreslení a malování, se již rozloučil se snem stát se malířem, jelikož rodinné finanční poměry nebyly u Jirásků příznivé, avšak k výtvarnictví neustále tíhl. Nebyl sám, kdo navštěvoval ateliéry budoucích významných umělců, kde prohluboval své znalosti, spolu s ním se o umění zajímali třeba Jiráskův přítel *Jaroslav Vrchlický*, *Bedřich Frída*, *Josef Thomayer* a další.

Ateliéry v Klementinu, ač z nich vycházeli výteční umělci, byly dlouhou dobu velmi zanedbávané, vybavení nedostatečné a podmínky špatné. Školu původně vedli němečtí profesori, vyučovalo se dle německých vzorů a zobrazování výjevů z českých dějin se povolovalo teprve ve vyšších ročnících, stejně jako až v závěrečných fázích studia se připouštěla vlastní iniciativa. Poměry se zlepšily teprve na konci šedesátých a začátku sedmdesátých let 19. století, když se ředitelem stal *Josef M. Trenkwald*, jenž byl zastáncem romantické historické malby (Květ 1953, s. 7–12).

V nejdůvěrnější přátelství Jirásek vešel s malířem *Mikolášem Alšem* (1852–1913), s nímž se seznámil díky Josefu Thomayerovi, studentu medicíny, jenž Jiráskovi do Akademie zavedl. Mimo jiné se znal také s *E. K. Liškou*, *V. Levým* nebo *J. V. Myslbekem* a mladšími malíři, jako byl například *Adolf Kašpar*, pozdější ilustrátor Jiráskových knih (Janáčková 1987, s. 32). S Mikolášem Alšem se seznámil někdy na podzim roku 1873, nebo na jaře 1874, vzniklo mezi nimi přátelství na celý život, nejen v osobní sféře života, ale také ve tvůrčí inspiraci. Jirásek obdivoval Alšův talent, a Aleš velmi dobře znal Jiráskovy prózy. Později, když už Jirásek byl znám jako spisovatel, radil se často s Alšem

a ten pro něho zpracovával různé menší výjevy i vzhled krojů, jejichž kresby Jiráskovi zasílal pro potřeby realisticky věrného historického popisu (Květ 1953, s. 20–22).

Zpočátku nebylo Jiráskovo dílo ilustrováno. Psal totiž nejčastěji do časopisů, kde velkou část příspěvků zabíraly básně. První prózy vydával od roku 1872 časopisecky – v *Českém jihu*, *Obrazech života*, *Pokroku*, ale hlavně v *Lumíru*, *Světozoru*, *Osvětě* a v *Květech*. Časopiseckých ilustrací bylo tehdy jen pomálu. Převážně šlo o reprodukce známých obrazů, obrazy s krajinářskými a místopisnými náměty, obrázky mravoličné, nebo ze života městského a venkovského. Jiráskovy první prózy se vydávaly také v laciných knižnicích, které se obracely k širšímu publiku a ilustrace by výrazně zvedly jejich cenu. Celkově se výzdoba knih omezovala na titulní stranu, záhlaví a závěrečné viněty. K rozvoji ilustrací došlo až s příchodem dřevorytu (xylografie), který byl mnohem všestrannější a k reprodukci lépe využitelný než původní způsoby, jimiž byly dlouho užívaný mědiryt, oceloryt nebo litografie. Velké časopisy, jako například *Květy* nebo *Světozor*, sice změnilly a rozšířily užívání ilustrací, Alois Jirásek byl ale v té době málo známým autorem, tudíž nemohl počítat s tím, že jeho prózy budou doplněny o obrazy (Květ 1953, s. 15–17).

Není snad náhodou, že první ilustraci pro Aloise Jirásku vytvořil Mikoláš Aleš. Roku 1884 vycházel v *Květech*, do nichž již dlouhou dobu přispíval, román *Psohlavci*, k němuž ještě roku 1883 vytvořil Aleš, na požádání Svatopluka Čecha, úvodní kresbu Choda s puškou, čakanem a loveckým psem na stráži u nohou. *Psohlavci* sklidili ohromný úspěch a Jirásek se stal uznávaným spisovatelem (Květ 1953, s. 23). Nešlo o jedinou spolupráci. Aleš vytvořil pro různá Jiráskova díla množství ilustrací i na základě jeho popisů.

Nejvíce nás však v souvislosti se *Starými pověstmi českými* bude zajímat jiný z ilustrátorů Jiráskova díla. Jde o *Věnceslava Černého* (1865–1936). Černý pocházel ze Starých Benátek (dnes nesou název Benátky nad Jizerou), z rodiny sládků. Studoval na pražské akademii, kde byli jeho učiteli například František Čermák nebo Antonín Lhota. Po absolvování odešel roku 1885 do ateliéru v rámci Vídeňské akademie, kde se dále rozvíjel a získával zkušenosti. Po návratu do Prahy se velmi spřátelil s Mikolášem Alšem a stal se zakládajícím členem SVU Mánes. Ač si jeho obrazy s historickými a krajinářskými tématy nezískaly obdiv u kritiky, byl pro své zkušenosti velice ceněn a nejvíce zaujal širší veřejnost ilustracemi a kresbami, k nimž hledal inspiraci v historii, zejména v husitství. Během kariéry spolupracoval s časopisy *Světozor*, *Zlatá Praha*, *Květy*, *Ruch* i *Mladý čtenář*. Spolupracoval s nakladatelstvím Hynkovým a Vilímkovým,

pro něž ilustroval desítky knih (Vošahlíková 2009, s. 51). Šlo o důsledně realistického malíře, jenž nejčastěji užíval tušové kresby štětcem, v nichž dokázal zachytit i velké davové a bitevní výjevy. Jeho umění bylo živé, dramaticky a pohybově často silně exponované (Květ 1953, s. 57). Pro Jiráskovy Staré pověsti české vytvořil rozsáhlý komplex historických výjevů. Mezi ním a Jiráskem fungovala dobrá spolupráce, sám byl prvním čtenářem pověstí, které mu autor zasílal ještě v neupravené podobě, aby se při vytváření maleb inspiroval. Sám Jiráskovi k některým pověstem přispěl (Janáčková 1987, s. 238).

Po požáru Vilímkova nakladatelství roku 1899, při němž shořely originály ilustrací ke *Starým pověstem českým*, byl Černý nucen, kvůli velké popularitě sbírky, vytvořit nový cyklus kreseb. Tato druhá verze vznikla na základě první a mnohé výjevy zůstaly bez větších změn, některé však pozměnil, nebo zcela přepracoval. Vytvořil však ilustrace také k jiným textům v rámci Vilímkova *Mladého čtenáře* a k Jiráskovým povídkám a románu *V cizích službách* (Květ 1953, s. 57–58). K bližšímu pohledu na obrazné doplnění díla využijeme pouze originálních ilustrací obsažených ve vydání z roku 1894.

Při běžném pohledu na obě porovnávaná díla shledáme, že co do rozsahu, tedy počtu stran, Jiráskovo dílo Sedláčkovu výrazně převyšuje, ale ihned si musíme položit otázku, zdali tento rozdíl není také v podstatně větším počtu obrazových doplnění a ve výrazně lepším vizuálním zpracování, z čehož je zřejmé, že nakladatel, *Jos. R. Vilímek*, u něhož kniha vyšla, ač častěji Jiráskovy knihy vycházely u *J. Otty*, věnoval její úpravě větší pozornost než právě onen J. Otto, vydavatel *Sbírky pověstí historických lidu českého v Čechách na Moravě a ve Slezsku*.

Můžeme však ihned odpovědět, proč je tomu zřejmě tak. *Staré pověsti české* se spíše podobají kronice starých bájí a Sbírka pověstí historických naopak se jeví více jako vědecká historická, nebo, z dnešního pohledu, jako populárně naučná publikace. Pražské nakladatelství J. Otto, zaměřené na přesný ediční plán ve vydávání beletrie a naučné literatury, filosofie, estetiky, politiky, sociologie, historie, práva, přírodovědy, pedagogiky, zdravotnictví, ekonomiky, průmyslu i zeměpisu, si vybuchovalo specifický ediční profil, který měl uspokojit nejen odbornou veřejnost, ale také širší lidové vrstvy. Objevují se zde, mimo edice beletrie, edice odborného rázu, s českou i zahraniční literaturou a samozřejmě laciná vydání (Opelík 2000, s. 715–725). A zde vydává August Sedláček svou Sbírkou pověstí historických, oproštěnou od jakékoliv větší zdobnosti, vedené v téměř „nebeletristické“ strohosti, přesto však mnohdy s velkým beletristickým

potenciálem samotného textu. Obrazový doprovod tvoří malby hradů, zámků, měst a kresby erbů různých rodů, o nichž určité pověsti pojednávají. Tím se navíc odkazuje na Sedláčkovu nejhlavnější, výše zmiňované dílo *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, doplněné o množství obrazů, kreseb i plánků historických staveb. Dle úpravy díla lze soudit, že bylo původně zamýšleno jako naučná literatura a k tomu účelu vydáno v nakladatelství zabývajícím se odbornými texty.

Oproti tomu se *Staré pověsti české* skví vzosným doprovodem devadesáti sedmi monumentálních ilustrací Věnceslava Černého, zdobenými iniciálami, připomínajícími iluminace starých kronik a příslušnou grafickou úpravou. V programově nevyhraněné produkci J. R. Vilímka, orientované na nejširší čtenářské vrstvy, převažovala totiž soudobá beletrie, přeložená beletrie s bohatým ilustračním doprovodem, přitažlivým zejména v publikacích pro děti a mládež, populárně naučná literatura a obrazové publikace (Merhaut 2008, s. 1339–1350). V domnění, že Jiráskova sbírka byla vytvořena s jistotou, že zaznamená úspěch a zájem bude tak velký, že se vyplatí investovat do kvalitně provedených ilustrací a honosné grafické úpravy, nás může utvrdit fakt, že počet ilustrací v knize je uveden hned pod hlavním titulem, spolu se jménem malíře, jež je pak zmíněno u každého velkého obrazu. To knize dodává punc výjimečnosti a vysoké kvality. Jirásek byl zkrátka v té době již známý autor a předchozí sešitové vydávání šlo na odbyt. Nakladatel proto nic neriskoval, naopak, působivým provedením stoupla sbírka na ceně.

U díla Aloise Jiráka neváháme, a ihned jmenujeme známého malíře, jenž se o ilustraci zasloužil. Kdo však vyzdobil Sbítku pověstí historických Augusta Sedláčka? V úvodu knihy ani na jejím konci není jediné zmínky o obrazovém doprovodu. Odborná literatura, věnující se Sedláčkovu dílu se také o této stránce prakticky nezmiňuje, dobové recenze sice vyzdvihují poměrně velký počet vyobrazení, autora však neuvádějí. Sbítku pověstí ale „sebral a upravil“ August Sedláček, což nasvědčuje tomu, že autorem vyobrazení je on sám. O tom ještě pojednáme níže. Sedláček měl totiž od dětství talent pro kresbu. V pozdějším věku zkušeností s kresbou využil pro velmi kvalitní překreslování erbů v rámci zájmu o heraldiku (Kopičková 1995, s. 32).

Nejprve se zaměříme na graficky a ilustračně bohatší *Staré pověsti české*. Mimo zdobné iniciály s květinovými motivy a menšími, často v zápatí umístěnými malbami, jež pracují převážně s konkrétním vyobrazením zásadních věcí a momentů, jichž se text týká, obsahují také obrazová záhlaví předjímající příběh v oné části či v samostatné pověsti líčený. Tak ihned v první části, v níž vypravěč zve čtenáře/posluchače, aby vyslechl pověsti dávných dob, se setkáme se zarostlým pralesním zákoutím s neprostupnou

hradbou prastarých stromů, jejichž mohutné kořeny obepínají kamenité břehy stinného jezírka, u něhož se sklání zubr⁵. „*Měst nebylo, dědin jen málo a pořádku [...], ohromné pralesy se černaly po horách na pomezí [...], [...] jímž se neslo z daleka řvaní ohromného zubra, beroucího se ku brodu nebo ku prameni [...]*“ (Jirásek 1894, s. 3–4). Takto koresponduje a splývá vyprávění s obrazy text doplňujícími. Malby přesně přiléhají na líčení i příběh a umocňují jeho účinek.

Podobně je tomu v dalších částech. U pověsti O Čechovi stojí stařec bílých vlasů a vousů, oděný v bohaté zdobeným pásem stažené ve větru vlající roucho, na vrcholu hory, a rozhlíží se po rozlehlé, hornaté, zalesněné a divoké krajině, již protíná kroutící se řeka. Část O Bivojovi je uvozena noční krajinou, v níž k řece schází ohromný kanec, na Přemysla čekají dva ujařmení volí s pluhem a nebohá královna ukrývá malého Ječmínka ve vysokých zlatých klasech.

Závěrečná vyobrazení fungují jinak. Nenastiňují příběh, jak by také mohly, když právě skončil, ale znovu připomínají především důležité symboly. Činí to však nenásilně. Z počátku se v nich objevují zvířata: jelení a kančí trofej s rostlinným ornamentálním dekorem, na zemi na hromadu složené zbraně, roh a džbán, což bychom mohli vyložit jako potvrzení usídlení a vzetí země do vlastnictví, pluh, zvony, ale také d'ábel i memento mori nalezneme v koncových malbách. Tyto jsou občas vystřídány českými znaky jako jsou český lev, orlice, koruna, symboly husitství i takové znaky, které se pojí k Praze, kniha s kalichem, dudy a čakana, tedy předměty a znaky odkazující k češtví a různým místům v pověstech, aby na úplném konci došlo ke spojení těch nejvýznamnějších: meče, helmy a štítu s dvojocasým lvem, lvem knížete Bruncvíka a Svatováclavské koruny vyčnávající nade všechny⁶.

Velkou část zaujímají celostránkové obrazy a někdy výjevy dokonce dvojstranné. Jde o skutečně velkou obrazovou výbavu. Stejně jako z textu, i z obrazů promlouvá nepřehlédnutelný patos výrazu. Vezměme si jako nejnázornější dvě malby ihned ze začátku^{7,8}. Na obou je vlevo umístěná postava polo ležícího starce hustých bílých vlasů a vousů, zahaleného v bílé roucho se zdobeným pásem a levou rukou opřeného o varyto, tedy bájný slovanský strunný hudební nástroj. Pravá ruka starce, onoho moudrého vypravěče, je natažena v gestu, které nejprve zve čtenáře/posluchače, aby usedl a vyslechl vyprávění, podruhé se již vzpíná vzhůru a ukazuje kamsi v minulost. V obou obrazech, jelikož se vztahují k prvním Čechům, nalezneme ještě zbytky pohanských symbolů jako sošku neurčitě boha a zřejmě obětní kámen.

Posluchači na druhém obraze jsou všichni čistě a bohatě oblečeni do bílých rouch i plášťů opáсанých a zdobených, muži mají silné paže (na jiných obrazech jsou zdůrazněna také svalnatá a rýsovaná záda) a důstojné pěstěné vousy, půvabné ženy krásných tváří, dlouhých vlasů, okrouhlých boků a plných ňader i děti, ti všichni tiše ulpívají zasněnými pohledy na starcových rtech, aby jim ani slůvko neuniklo.

Podobně tak v obraze prvním, kde z kouře plamenů vystupují různé postavy české bájně minulosti počínaje nejspíše praotcem Čechem. V postojích a dramatických gestech jsou vyjádřeny mužské vlastnosti: síla, hrdost, odvaha, ale také moudrost. Ženy jsou mužům rovny, stojí po jejich boku či samostatně v neohroženém a bojovném postoji s rozpuštěnými vlasy, mečem u pasu a štítem připraveným k obraně. Ženy mají v Černého ilustracích velké zastoupení a jsou u nich zdůrazněny typické symboly ženství, především dlouhé a husté rozvlněné vlasy, jako v případě obrazu Libuše, jejíž „portrét“ nalezneme ihned v začátku knihy, a potom ještě jednou ten samý v části nazvané Libušina prorocství⁹. Některé obrazy jsou krásnými ženami s dlouhými vlasy, nahými rameny a odhalenými zády vysloveně erotizovány¹⁰.

Jiráskovy pověsti jsou monumentální, výpravné, patetické, mají zaujmout nejen poutavým vyprávěním, ale také výtvarným ztvárněním. Jejich úkolem je oživit a znovu konstituovat mýtus, jenž by se stal oním palladiem pro utvrzující se český národ a oslovil také nejmladší čtenáře. Navazuje na tradici starých pověstí, vyzdvihuje především symboly češství, méně již slovanské prajednoty a vyvolává představu slavné české minulosti, silného a odhodlaného národa, bohatého nejen materiálně, ale také svou moudrostí, ušlechtilostí a krásou, tedy národa, jenž si zaslouží mít své místo mezi ostatními a upevnit se v samostatnosti.

Černého ilustrace s dílem tvoří dokonalou souhru. Jeho obrazy s mistrně zvládnutou technikou, poutavou kompozicí a důsledným realismem libujícím si v zobrazení nejmenších detailů, nejsou ani v gestech, jež postavy v nich činí, ustrnulé. Naopak, veškeré scény jsou doslova v pohybu, především velké bitevní výjevy¹¹, nebo obraz blanického vojska vypuštěného z hory¹².

Obrazů a grafiky ve Sbírce pověstí historických Augusta Sedláčka je podstatně méně. Nenalezneme zde ani zdobené iniciály, ani menší obrázky doplňující text, ani monumentální výjevy dramatických scén. Vnímáme tak velký kontrast oproti předešlé sbírce. Ze zhruba padesáti užitých ilustrací tvoří velký počet erbovní znamení využitá ve Věnci erbovních pověstí. Těch nalezneme celkem sedmnáct^{13,14}. Jsou přesně a detailně vyvedeny i s příslušnými popisky. Sedláček je nejspíše kreslil sám jakož i ostatní obrazy.

Dokonce erby sbíral a během studijních cest je obkresloval. Podařilo se mu jich nasbírat pozoruhodné množství (Kopičková 1995, s. 80).

Zbytek jsou pak výhradně zpodobení hradů, zámků či pomníků, občas motivů štítů některých rodů. Příkladem mohou být obrazy hradu Pecka, Sv. Dobrotivé u Příbrami¹⁵, Karlova Týnu¹⁶, Sv. Jana pod Skalou nebo hory Blaník. Obrazový doprovod je tedy malý a strohý, zaměřující se především na místa, kde se pověsti odehrávají. Vyobrazení jsou popsána. Také u Jiráska nalezneme malý počet budov s popisy.

Grafická stránka je chudší, nejen v poměru k Jiráskovým pověstem, ale také ve srovnání s výzdobou a vybavením *Hradů, zámků a tvrzí Království českého*. Sám Sedláček by nejráději nechal i toto dílo bez větších úprav, ale vydavateli *Františku Šimáčkovi*, kterého na dílo upozornil Sedláčkův učitel a přítel Josef Emler v době, kdy již Sedláček učil na gymnáziu v Táboře, šlo především o to, aby vznikla komerčně úspěšná publikace, donutil nakonec Sedláčka, aby dílo doplnil o ilustrace, bližší popisy objektů, pověsti, které se lokalit týkají, a čistě kratochvilné příběhy. Shodli se na tom i odborníci, kteří pro Šimáčka text posuzovali. Nebyl však nikdo, kdo by tyto úpravy provedl, a tak bylo Sedláčkovi navrženo, aby pasáže zhotovil sám a vydávání rozložil na delší dobu, než se původně předpokládalo. To však znamenalo přítěž a značné omezení některých částí, převážně poznámkového aparátu (Kopičková 1995, s. 90). Hrady a zámky jsou ilustrovány *Karlem V. Liebscherem*, což nám však není nijak ku pomoci v rozhodování o autorství ilustrací ve sbírce pověstí, protože o tomto ilustrátorovi se nezmiňuje žádná publikace věnovaná Augustu Sedláčkovi.

Sbírkou pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Sedláček na jedné straně navazuje na své předcházející práce, na straně druhé se se svým největším dílem rozchází, protože *Hrady, zámky a tvrze Království českého* jsou mnohem lépe zpracovány, co se obrazového doprovodu a grafiky týče. Byly také mnohem dražší. Nezbyvá nám než vyslovit domněnku, že ilustrace *Sbírky historických pověstí* byla zřejmě práce Sedláčkova.

Obrazy ve *Sbírce pověstí historických* neslouží, tak jako u Jiráska, k rozvinutí, ale také usměrnění představivosti čtenáře, nýbrž téměř jako doplnění odborné práce, přinášející rozšíření recipientových obzorů.

Sedláčkovy dílo stran ilustrací evidentně nemá intenci stát se významným beletristickým výtvozem, naopak, uchyluje se ke strohému provedení, v němž nemá být pozornost soustředěna na poutavá vyobrazení a vumělkovanou úpravu, nýbrž pouze na výklad a pověsti samotné. Zdála by se nám jistě nepatřičná nesourodost ilustrací a textu,

pokud bychom knihu z tohoto hlediska hodnotili čistě jako krásnou literaturu. Argument, jenž vzchází z této kapitoly tedy hovoří jednostranně pro pojetí Sbírkou pověstí historických jako odborného textu historika, jenž se snažil zpřístupnit svou práci širší veřejnosti a poskytnout jí mnohá fakta týkající se pověstí, včetně obrazů některých staveb, míst a znaků rodů, jichž se pověsti týkají. Tedy aby, jak autor píše v úvodu *Připomenutí*, „byly zábavným a spolu poučným čtením pro každého přítele české minulosti, a zvláště pro vnímavou naši mládež“ (Sedláček 1894, s. 5).

3. Kritická recepcce Sedláčkových pověstí v dobových periodikách

Vydání sbírek pověstí dvou významných autorů nemohlo zůstat bez povšimnutí časopisů a novin. Článků o sbírkách i autorech je poměrně hojný počet. Dílům samotným se věnují nejvíce články z let 1894 a 1895, celkově vzato až do roku 1899. Pozdější zmínky, hlavně v případě Augusta Sedláčka, na kterého zaměříme v této části převážně pozornost, se týkají jen významných jubileí, nebo smutečních oznámení. Přinášejí většinou celkový pohled na dílo autora, zhodnocení a chválu jeho práci. Jak již bylo zmíněno, Aloisu Jiráskovi se v této části budeme věnovat jen málo, vzhledem k tomu, že o úspěchu jeho sbírky pověstí si dokážeme z předešlých kapitol učinit poměrně dobrou představu.

Referát v *Besedách lidu* z roku 1895 nám upřesňuje, jak probíhalo vydávání Sedláčkových spisů. Vycházely, jak to bylo tehdy obvyklé, po sešitech. Sešity o 32 stranách stály 12 kr, přičemž první sešit přinesl Věnc patnácti pověstí českých z XI. století, tedy od příchodu praotce Čecha až po Dobytí hradu Pražského.

Autor referátu uvádí, že „*Lid náš ode dávna lnul nejvíce a nejráději k historickému čtení a čítával s neobyčejnou láskou zvláště české kroniky*“, k čemuž dodává informace o mnohých bájích a legendách v Česku, jež odkazují téměř ke každému výraznému místu a velká většina má za základ skutečnou událost. Jiné jsou však smyšlenky. Na to navazuje kritikou „*neblahé*“ Hájkovy kroniky a napadá ji, jelikož jsou v ní pověsti, které byly „*úmyslně lživě utvořeny*“. Jako v několika následujících recenzích, i zde jsou citována slova z úvodního *Připomenutí* Sedláčkovy sbírky, v nichž se říká, že kniha je určena pro přátele české minulosti a vnímavou mládež a vybrané pověsti v knize pocházejí z lidu, jsou tedy originálními pověstmi (Anonym 1895, č. 1, s. 11).

V referátu se akcentují zásadní hodnoty lidu a jeho obdivu k české historii, počínající již v dětství a pokračující přes celý život. Zřetelný je důraz na původnost pověstí a na určitou míru pravdivosti událostí, o kterých referují. Sbíрка byla velmi kladně přijata, především jako dílo, jež přispívá ke vzdělání a národnímu cítění. Těchto momentů si všimějme i v dalších člancích, budou se opakovat.

Zásadním přínosem nové sbírky je, že „*Česká knihovna*“, jak příspěvek informuje závěrem, „*stane se pravou pokladnicí ušlechtilé zábavy a poučení, a z té příčiny zasluhuje doporučení a rozšíření nejhojnějšího*“. Přes nevraživost k Hájkově kronice, kterou z textu pociťujeme, pisateli článku nijak nevádí, že Sedláček, stejně jako Jirásek,

z Hájkovy kroniky čerpá. U Sedláčka nalezneme hned čtyři pověsti převzaté z kroniky. Jsou jimi Horymír, Založení kláštera sv. Dobrotivé, Opatovský poklad a Svatba na Karlštejně. Stejně tak Jirásek inspiraci k pověsti o Horymírovi našel v *Kronice české Václava Hájka z Libočan*, jelikož kroniky Kosmova ani Dalimilova takovou pověst neznaly. Z Hájka ale nebylo možné jednoduše opisovat, hlavně ne koncem 19. století. Kronikář Hájek, jenž u svých čtenářů v 16. století počítal s vírou v zázračná vnuknutí, s oblibou, aby byl „pravdivější“, datoval události nedatovatelné, a vůbec rád dodával i pověstem zdání historických skutečností. Jirásek proto podstatně a po svém pověst opravil (Janáčková 1987, s. 238–239).

S podobným postupem musíme počítat také u Sedláčka, který pověsti očišťoval, tedy zbavoval je nepřesností a výmyslů jiných autorů, aby uvedl jejich co možná nejpřesnější původní znění. Z tohoto důvodu bylo nejspíše užití kontroverzní kroniky přehlédnuto.

Ze stejného roku pochází také referát z časopisu *Vlast*, jehož autorem je *Josef J. Veselý*. Zabývá se oběma knihami zároveň a přináší zajímavý fakt. Jiráskovy *Staré pověsti české* datuje do roku 1894, avšak Sedláčkovu Sbíрку pověstí historických až na rok následující (Veselý 1895, č. 8, s. 762–763). Zastavme se nyní na chvíli a pokusme se určit přesnou dataci knihy. V různých publikacích nalezneme různá data. Někdy se uvádí 1894, někdy 1895, jindy je devadesátý pátý rok doprovázen otazníkem. Před stejným otazníkem stojíme také my. Vodítkem k vyřešení tohoto schizmatu mohou být anotace z různých časopisů, uvedené na konci Sedláčkových pověstí, které máme k dispozici. Že se jedná o první vydání si můžeme ověřit snadno, ve sbírce ještě nejsou uvedeny tři pověsti, které byly přidány až do vydání dalšího.

Jedná se celkem o šest anotací, z nichž jedna je nedatována, čtyři jsou z prosince roku 1894 a jedna z ledna 1895. Věštník spolku českých profesorů (nedatovaný, identifikovatelný jen podle čísla 9.) udává, že dílo je vydáváno v sedmi sešitech. Úplně první zmínka, u níž je doložené datum, pochází ze 6. prosince 1894 v *Moravských Novinách*: „*Ústřední spolek českých profesorů počal právě vydávati [...]*“ (Sedláček 1894, s. 223–224).

O knižním vydání nic bližšího nevíme, ale vysvětlení nesrovnalostí v datu prvního vydání nejspíše spočívá v tom, že kniha nejprve vycházela sešitově, a to zřejmě od konce roku 1894 až do roku následujícího. Datum vydávání po sešitech se pak považuje za vydání první, jelikož první sešit byl prokazatelně čtenářům přístupný (dle dohledaných materiálů) již v prosinci roku 1894.

Zbylé anotace jsou jen drobnými zmínkami a upozorněními na novou knihu, zachovávají podobnou formu a informují jen letmo o autorovi a obsahu knihy. Časté je poukázání na dosavadní nedostatečnost zpracování národních pověstí, nebo úplnou absenci hodnotných děl zabývajících se národními bájemi. Články nepovažujeme za nutné blíže rozebírat, mnohem hodnotnější informace nalezneme v následně uvedených periodikách.

„Ještě do nedávna ozývaly se stesky, že staré pověsti české ladem leží, že dosud nenašly vypravovatele, jenž by je oděhl mohutným slovem, jenž by jim vtiskl posvátný znak umění.“ Takto se loučí s dobou před vydání sbírek Josef J. Veselý a radostně prohlašuje, že „na pověsti málo bohatá literatura“ má najednou dokonce dvě sbírky. Tím se příspěvek ve *Vlasti* shoduje s anotacemi na konci sbírky. Sedláček je nazván spisovatelem, přesto se však soudí, že jeho kniha „potěší více historika“, načež je také představena a patřičně zhodnocena. Veselý soudí, že jde o sbírku pro „každého upřímného Čecha“. Následně se poukazuje na lepší grafickou formu u Jiráska. Nejen forma upoutala recenzenta, také „úchvatný sloh“ Jiráskův. „Čtete stále a stále a nemůžete se odtrhnouti od těchto mohutných obrazů, vroucích, vlasteneckých slov. Jen dejte do rukou lidu Jiráskovy pověsti a jako kdysi tyto pověsti občerstvovaly mysl vadnoucího pokolení, rosou útěchy, tak i dnes vyplní svůj úkol“ (Veselý 1895, č. 8, s. 762–763). Článek je zakončen Erbenovými verši.

Poněkud méně vypjaté vlastenectví vyznívá z referátu od F. V. Vykoukala v *Časopise českého museum* z roku 1897, v němž autor uvádí obvyklé údaje o knize: odkud Sedláček čerpal, jak je kniha rozdělena a jakým způsobem se rozhodl pověsti zpracovat. Přiznává Sedláčkovi, že jeho sloh je „jasný, poutavý a vážný, mírný nádech historismu dobře mu sluší“. Přesto, že velmi oceňuje poučné uvedení pověstí, jak vypadaly v době vzniku než jejich neustálé vyprávění ve formě ustálené v současnosti, raději by některé z nich vyměnil. Konkrétně by raději viděl místo pověsti Pec panny abatyše některou z pověstí o Karlu IV. (Vykoukal 1897, sv. 3, s. 286–287). Ve sbírce přímo o Karlu IV. vypráví jen jediná pověst, a to Opatovický poklad. Vykoukal nejspíše vyčítá málo pověstí proto, že Karel IV. byl a stále je slavný, a hlavně oblíbený panovník, za jehož vlády se Českým zemím dařilo, zatímco Pec panny abatyše je jen krátká a z pohledu historie málo zajímavá epizoda.

Referát z *Národních listů*, uveřejněný roku 1899, nese název *Dvě velké knihy pro malé*. To samo o sobě je pozoruhodné. Probírá se v něm vcelku zevrubně Sedláčkova sbírka, druhou knihou však nejsou míněny *Staré pověsti české*, ale *Cesty světem Josefa*

Kořenského, úprava knihy o cestě kolem světa. Také zde je Sedláčkova sbírka hodnocena nejen jako odborná či naučná práce historikova, mnohem více jako beletrie, zábavná četba pro mládež. Sloh knihy je ale živější, tudíž si ji rád přečte také dospělý.

Referát nám prozradí další podrobnosti o samotném vydání. Uvádí se, že Sedláček během svých studijních cest po krajích nasbíral velké množství pověstí a vybral z nich ty *ryze lokální* k uveřejnění. Pro nakladatelství J. Otty se rozhodl z toho důvodu, aby si jeho nový spis mohly dovolit i širší vrstvy, jelikož *Hrady, zámky a tvrze Království českého* jsou méně přístupny. Tím se nám dokládá tvrzení z předchozí kapitoly, v němž vyjadřujeme názor, že Sedláčkova sbírka pověstí byla od počátku vedena jako naučný spis, jenž by svou formou, zpracováním a ilustračním doprovodem (přesto, že některé ilustrace byly dokonce i „kolorované“) nebyl tolik finančně náročný a, vzhledem k tomu, že jde evidentně primárně o text, jenž by měl čtenáře vzdělat, a teprve až v další rovině pobavit, dobře se prodával.

V roce 1899 (z tohoto roku referát v *Národních listech* pochází) se hodnotí již druhé vydání a recenze informuje, že oproti prvnímu jsou v něm přidány tři další pověsti, které se pak i v dalších, novějších vydáních objevují v části nazvané „*Dodatky*“. Jsou to pověsti Toulovec, Brodská smrt a Zvon Žebrák.

Kromě ocenění historikovy práce, nalezneme také menší kritiku, namířenou proti erbovním pověstem: „*Ale právě proto byli bychom si přáli, kvůli větší jednoduše knihy, aby vynecháno bylo právě několik těch erbovních pověstí původu polského, Paprockým přinesených, ačkoliv spisovatel odůvodňuje pojetí jich do knihy své tím, že u nás zdomácněly*“. Mohli bychom se zamyslet nad tím, do jaké míry je *odůvodnění jednoduše knihy* myšleno vážně. Je to jediný důvod, proč jsou polské erbovní pověsti Sedláčkovi vytýkány? Nejedná se spíše pouze o to, aby kniha, věnující se pověstem na území historických zemí Česka, byla jednoduše a čistě národní a původní? Přestože autor se ospravedlňuje tím, že polské pověsti zdomácněly a přirozeně by jej měl krýt úmysl historického badatele, jenž chce objektivně přinést čtenáři co největší rozhled po tradovaných příbězích jeho vlasti, je mu toto odbočení od pověstí, vysloveně národních vytýkáno, stejně jako si stýská Vykoukal v *Časopise českého museum*, že se Sedláček více nevěnoval Karlovi IV. (Hackenschmied 1899, č. 34, s. 4).

Zbylé zmínky o Augustu Sedláčkovi v českých periodikách, v nichž se autoři zmiňují o sbírce pověstí, jsou většinou vydávány u příležitosti jeho narozenin. Tak vychází roku 1913 článek oslavující Sedláčka sedmdesátníka, připomínající jeho život, práci a díla, která neúnavným bádáním vznikla, radostně oznamuje sešitové vydávání již

čtrnáctého svazku *Hradů, zámků a tvrzí Království českého* a dozvídáme se také, že Sedláček podle svého narození v Mladé Vožici užíval při vydávání některých svých článků pseudonym „Vožický“. Na rozdíl od předchozích příspěvků, je Sedláček pojímán zásadně jako historik, byť s výborným slohem a umem vyprávět (Čvančara 1913, č. 201, s. 9).

O deset let později se složení pocty velkému historikovi ujal *Arne Novák* (1880–1939). Vzpomíná na svá dětská léta a první setkání s dílem Augusta Sedláčka, jehož práci a píli, která stojí za přínosem neocenitelné hodnoty zvláště pro českou historiografii, obdivuje, hlásí se k romantickému duchu spisů, a nakonec shledává Sedláčkovu neúnavnou celoživotní práci jako příklad buditelského úsilí a velkou inspiraci pro jiné historiky, jmenovitě Aloise Jiráska a *Josefa Pekaře*. Připodobňuje osmdesátiletého oslavence k Jungmannovi, Šafaříkovi, Palackému, Erbenovi, Gebauerovi a dalším osobnostem. Ve Sbírce historických pověstí se podle Arne Nováka Sedláček „*zнову ukázal jadrným a výrazným vypravěčem kořenné archaické příchuti*“ (Novák 1923, č. 429, s. 1–2).

Když roku 1926 August Sedláček zemřel, objevil se v úvodu Lidových novin nekrolog od *Rudolfa Urbánka* zabírající téměř stránku a půl, což svědčí o velkém obdivu k zesnulému historikovi. Článek se velmi podrobně věnuje Sedláčkovu životu a dílu. Zmíněna jsou velká jména české historické vědy i literatury, zejména F. Palacký, V. V. Tomek a J. Goll. Důraz je kladen nejen na Sedláčkovu přínosné dílo, mající velký význam kulturní pro celý národní život, ale také na jeho příkladný a zdravý životní styl, jelikož Sedláček měl svůj den přesně naplánovaný, rozpočítaný a ukázkově pravidelný, takže dělal vždy ve stejnou dobu totéž, věnoval se práci duševní, kterou střídal fyzickým cvičením, koupelemi, procházkami, či jinou prací, díky čemuž prožil bohatý, ale klidný a pohodlný život, a ukazuje jej jako ideál, kladného hrdinu, k němuž by všichni měli vzhlížet. Nebyl jen historikem, ale také prostým a pracovitým člověkem z lidu. Toto heroizování lze brát jako vytváření mýtu badatele a spisovatele, osobnosti české kultury, čímž se potvrzuje úvodní úvaha o potřebnosti mytologizace v moderní společnosti, jež se zde opírá o významnou osobnost a kladné vlastnosti skutečného Augusta Sedláčka ještě zveličuje a upozaduje vše ostatní. Adorace historikovy osoby dosahuje vrcholu, když je přirovnán k *Babičce Boženy Němcové* zvoláním „*Šťastný to muž!*“, který žil „*dlouhý, požehnaný život [...] ve shodě se svým přáním v přísné, ale srdečné prostotě práce, věnované podle nejlepších sil »obci národa českého«, jak zněla již úvodní dedikace jeho »Hradů«*“. V závěru se znovu připomíná jeho zdravý a příkladný život, plný spokojenosti

a vlasteneckého veselí, o čemž svědčí, že si občas ráno „*prozpěvoval národní písničku*“ (Urbánek 1926, č. 27, s. 1–2).

Shrňme nejdůležitější poznatky této kapitoly. Striktní lpění na národním duchu a původnosti jak v literatuře, tak ve vědě, bylo velmi silné nejen v době, kdy Čechy ještě patřily pod Rakousko-Uhersko, ale také v době první republiky. Nelze přehlédnout, že podobné uvažování, jež vyzdvihuje vše, co podporuje vlastenectví, odsuzuje nepůvodnost a nečeskost, heroizuje významné osobnosti své doby, často tlačí výklad díla jinam, než je jeho původní místo v kánonu. V případě *Starých pověstí českých* lze s určitou jistotou tvrdit, že nesou intenci stát se dílem podporujícím národní uvědomění samy o sobě. Ale o práci Augusta Sedláčka nelze tak jednoznačně rozhodovat. Téma pověstí s sebou nese právě tu nevýhodu, že mohou být využity a zhodnoceny jako národně buditecké. Ze samotného textu však vyplývá něco jiného, a Sběrka pověstí historických se zdá být spíše následným výkladem tlačena k tomu být chápána jako dílo podporující češství, stejně jako je později z jejího autora vytvořen národní hrdina a buditel, ač sám nejspíše politicky nijak viditelně nevystupoval.

Veškeré jeho snahy se upínaly především k historické práci, již chtěl poskytnout české historii obsáhlou pramennou základnu, zachovat pro další generace staré materiály v opisech a své dílo věnoval k vzdělávání i zábavě zvláště mladší generace. Jde o práci, v níž se mísí badatelské úsilí, především ve snaze zachytit pověsti v jejich původní podobě a přidat k nim historický výklad, s uměním živě a poutavě vypravovat. Jestli je v Sedláčkově knize nějaký vlastenecký úmysl, pak potlačený. Věnuje se tématu nejvíce jako historik, tedy objektivně, což mu umožňuje do knihy pověstí z území Čech přibrat erbovní pověsti polského původu, nebo uvést důvod, proč kmen Čechů opustil původní vlast.

Závěr

V naší práci jsme doložili, že mýtus je vyprávěním, ale mísí v sobě v různém poměru redukované historické události, fikci a fantazii uchopenou a konstruovanou ve vyprávění postupy, které v jistém smyslu odpovídají literárním, přičemž fikce je převládající složkou. Mýtus se váže také na historii a určitým způsobem zapracovává skutečné dějinné události do své struktury, avšak nelze jej vykládat ani jako čistě pravdivý, ani jako nepravdivý. Mýtus, ač má společné body jak s historickým vyprávěním, tak s literární fikcí, je především jejich pravým opakem, neboť jako jediný lze chápat dvěma způsoby: jako fikci z pohledu novodobého čtenáře/posluchače, nebo jako pravdu a realitu z pohledu člověka, pro něhož je mýtus stále živý. Pravdivost si získává jedině jako součást kultury založené na užívání a interpretaci mýtů v jejich původním smyslu.

Potvrdil se také význam mýtu, který není omezen jen na staré kultury, ale má platnost i v moderních společnostech, jako byla právě česká společnost na konci 19. století. V rámci posouzení dvou děl z konce 19. století jsme navrhli možný způsob chápání mýtu jakožto konstitutivního prvku národního sebeuvědomění a jeho reprezentace v literatuře. Především *Staré pověsti české* Aloise Jiráska jsou dokladem nového zpracování atraktivní látky (pověstí) a její přeměny na obraz české minulosti. Výběrem a uspořádáním původních českých mýtů a bájí Jirásek konstruoval specifický příběh národních dějin Čechů. Nejde jen o nové konstruování samotného příběhu mýtu, podstatné je příběhem vyjádřit nové pojetí historie v rámci dobového nacionálního smýšlení.

Oproti tomu přichází August Sedláček s převyprávěním pověstí, avšak směrem zpět, dozadu, do minulosti. Neoživuje mýtus, ale rekonstrukcí se pokouší dospět k jeho původnímu znění. Na začátku *Sbírky pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* se sice hlásí ke Karlu Jaromíru Erbenovi, velkému a známému českému básníkovi, po jehož vzoru chce očistit lidová vyprávění od pozdějších nánosů, kterými pověsti okrášlili různí spisovatelé, a nalézt jádro, mytologické pozadí lidových pověstí, avšak provádí svůj úmysl více jako historik než jako spisovatel. Práce má přitom náležitosti, jaké bychom mohli očekávat od vědeckého historického spisu. Sedláček ani zde nezapře metodu, která vychází z pozitivismu. Nevymýšlí si, chce pracovat s fakty a hodnotit je objektivně, hromadí pověsti, ale jen ty, u nichž je jistý jejich lidový původ, a ukazuje na nich, jak funguje mýtotvorná mysl a jak lidské vědomí zachází s pověstmi a historickými událostmi.

Komparace *Starých pověstí českých* a *Sbírky pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* dále přinesla rozlišení dvou rozdílných literárních postupů zpracování bájí a pověstí u Aloise Jiráska a Augusta Sedláčka. Jirásek svým zpracováním sbírky coby skryté epopeje českých dějin dochází k rozšiřování pověstí za užití postupů realistického líčení a jejich spojování do jednolitého celku toku historie. Mezi knihou a čtenářem se smazává odstup, s nímž by jinak k mýtům přistupoval, vtahuje jej do děje volně plynoucím vyprávěním a přesvědčuje o pravdivosti líčeného. Jirásek oživuje mýtus, ale nevrací se k jeho původnímu smyslu, cílí na mysl čtenáře. Nepožaduje víru jako původní archetypální příběhy, nýbrž úctu, uvědomělost a přináležitost k národu.

Vybrané pověsti připomínají společný původ národa z doby, kdy ještě národem nebyl, kdy šlo o pouhé společenství kmene a jeho postupný růst a vývoj. Pomáhají konstituovat národní smýšlení i národ obecně. Pověsti, jimiž se tato práce zabývala, svou povahou usilují o zařazení do jisté dějinné epochy a pochopení jakožto obrazu historie.

Uvažujeme-li o zpracování bájí, s nímž přišel August Sedláček, z pohledu literární vědy, pak musíme konstatovat, že se od Jiráskových postupů značně liší. Sedláčkovy pověsti se snaží formou přiblížit lidovému vyprávění. Kromě toho nejsou pověsti spojeny do vyššího celku a netvoří jako u Jiráska posloupnost, jež má za úkol vytvořit dojem dějinného vývoje.

Dalším zajímavým výsledkem našeho zkoumání je způsob, jakým byly sbírky vnímány a posuzovány. U Jiráska nás nepřekvapí okamžité zařazení mezi vrcholná díla české prózy. *Staré pověsti české* se staly ukázkou, jak by měla být česká historická literatura, zabývající se bájemi, psána. Staly se ideově estetickou normou, s níž se museli vyrovnat další spisovatelé, věnující se žánru historické pověsti (Janáčková 1987, s. 243). Dílo ani nebylo možné jinak interpretovat než jako vlastenecké.

Je pozoruhodné, že Sedláček, jenž nejeví známky vyhraněného nacionálního akcentu, je přesto v době publikace svého díla vykládán a prezentován v dobových periodikách podobným způsobem jako Jirásek. Jeho počín se slaví jako výtečný příspěvek do české literatury, ocenitelný především milovníky české historie jakéhokoliv věku, a zároveň dílo shodného významu jaký získaly *Staré pověsti české*. Dílo bylo po odloučení od autora vystaveno silám, které ustanovily jeho místo v kánonu a interpretovaly jej podle dobových kritérií zde jen na základě tématu, kterým se zabývá.

Jak dokládají v práci citované sekundární literárněvědné zdroje, oproti samozřejmě ústřední pozici Aloise Jiráska v kánonu české literatury se v následujících obdobích Sedláček z literatury de facto ztrácí a jeho literární význam zcela zastírá význam

historiografický. Lze Augusta Sedláčka vnímat také jako spisovatele? Podle našeho názoru to možné je. Z pozice literární vědy můžeme posuzovat *Sbírku pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* jako žánr historické pověsti. Sedláček se pokusil o vlastní převyprávění bájí, vždy však založené na podkladě vědeckého bádání. Jeho sbírku bychom mohli hodnotit jako spojení vyprávění s vědeckým pojednáním a zařadit ji mezi, jak bychom řekli dnes, literaturu populárně naučnou spojenou s žánrem historické pověsti. Augusta Sedláčka dnes známe především jako historika a je tak uváděn i v některých literárních dějinách. Zcela odlišné bylo vnímání Sedláčkovy sbírky soudobou kritikou. Pro tehdejší společnost představovala druhá sbírka pověstí další významné osobnosti, vydaná prakticky v ten samý rok, ohromný tvůrčí a *spisovatelský* počín, jenž, ač se touto cestou Sedláček zřejmě nechtěl ubírat, vytvořil spolu se *Starými pověstmi českými* základ pro nacionální smýšlení.

Souběžně spolu vznikly dvě sbírky pověstí, každá konstruuje mýtus a ve své době byly obě vysoce hodnoceny. I když Sedláčkovu dílo nevešlo do širšího povědomí a je spíše doplněním Jiráskovy konstrukce národních dějin, jež se ujala, rozšířila se a získala platnost v našem kulturním povědomí, můžeme k němu přistupovat k jako dobře napsanému a atraktivnímu historickému čtivu pro širší okruh poučení hledajících čtenářů.

Seznam literatury

Primární literatura:

JIRÁSEK, Alois

1894 *Staré pověsti české*. Praha: Jos. R. Vilímek.

SEDLÁČEK, August

1894 *Sbírka pověstí historických lidu českého v Čechách, na Moravě i ve Slezsku*.

Praha: J Otty.

ANONYM

1895 Česká knihovna zábavy a poučení [ref.] /= *Besedy lidu* 2, č. 1, s. 11.

VESELÝ, Josef J

1895 Česká [literatura], *Vlast'* 11, č. 8, s. 762–763.

VYKOUKAL, F. V

1897 Česká knihovna zábavy a poučení [ref.] /= *Časopis českého museum* 71, sv. 3, s. 286–287.

HACKENSCHMIED, Hanuš

1899 Dvě velké knihy pro malé [ref.] /= *Národní listy* 39, č. 34, s. 4.

ČVANČARA, Karel

1913 [Článek] /= *Venkov* 8, č. 201, s. 9.

NOVÁK, Arne

1923 [Sloupek] /= *Lidové noviny* 311, č. 429, s. 1–2.

URBÁNEK, Rudolf

1926 [Článek] /= *Lidové noviny* 34, č. 27, s. 1–2.

Sekundární literatura:

BLÜML, Josef a kol.

1999 *Jihočeši v české historické vědě*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.

BRABEC, Jiří a Miloš POHORSKÝ

1961 *Dějiny české literatury. III, Literatura druhé poloviny devatenáctého století*.

Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

BUBER, Martin

2002 *Temnota Boží*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-515-1.

BUDIL, Ivo T.

1999 *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-001-7.

ČORNEJ, Petr

2016 *Historici, historiografie a dějepis: studie, črty, eseje*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3276-6.

DALIMIL a BLÁHOVÁ Marie

1977 *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda.

ELIADE, Mircea

2003 *Mýtus o věčném návratu: archetypy a opakování*. Praha: OIKOYMENH.

Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-037-8.

FORST, Vladimír

1985 *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0797-0.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava

1987 *Alois Jirásek*. Praha: Melantrich.

JIRÁSEK, Alois

1921 *Sborník studií a vzpomínek na počest jeho sedmdesátých narozenin*. Praha: J. Otto.

JIRÁSEK, Alois

1911 *Z mých pamětí: poslední kapitoly k nové kronice U nás*. Praha: J. Otto.

KAŠPAROVÁ, Blažena

1975 *Alois Jirásek a Jižní Čechy*. České Budějovice: Růže.

KOLÁŘ, Ondřej

1998 *August Sedláček a Alois Jirásek*. In: *Výběr*, roč. 35, č. 3, s. 211–213.

KOPIČKOVÁ, Božena, ed.

1995 *August Sedláček a pomocné vědy historické: sborník prací z konference ke stopadesátému výročí narození Augusta Sedláčka*. Mladá Vožice: Městský úřad v Mladé Vožici.

KOSMAS

1972 *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda.

KVĚT, Jan

1953 *Dílo Aloise Jiráska v české ilustraci*. Praha: Orbis.

MERHAUT, Luboš, ed.

2008 *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1670-6.

MERHAUT, Luboš, ed.

2008 *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce: dodatky k LČL 1–3, A–Ř*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1670-6

NIETZSCHE, Friedrich

2014 *Filosofie v tragickém období Řeků*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-481-5.

NOVÁK, Arne a Jan Václav NOVÁK

1995 *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-105-1.

OPELÍK, Jiří

2000 *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0708-3.

PUHVEL, Jaan

1997 *Srovnávací mytologie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-177-8.

TŘEŠTÍK, Dušan

2003 *Mýty kmene Čechů: (7.–10. století): tři studie ke „starým pověstem českým“*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-646-X.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla

2009 *Biografický slovník českých zemí*. Praha: Libri. ISBN 978-80-7277-368-8.

WHITE, Hayden

2010 *Tropika diskursu*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1123-5.

Seznam příloh

Příloha 1. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi z 9. května 1890. Ústřední depozitář Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. 1. část.

Příloha 2. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi z 9. května 1890. Ústřední depozitář Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. 2. část.

Příloha 2. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi. Nedatovaný. Ústřední depozitář Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. Část 1.

Příloha 4. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi. Nedatovaný. Ústřední depozitář Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. Část 2.

Příloha 3. Jirásek 1894, s. 3. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 4. Jirásek 1894, s. 355. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 5. Jirásek 1894, s. 2. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 6. Jirásek 1894, s. 13. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 7. Jirásek 1894, s. 48. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 8. Jirásek 1894, s. 49. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 91. Jirásek 1894, s. 88–89. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 12. Jirásek 1894, s. 350–351. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 13. Sedláček 1894, s. 148. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

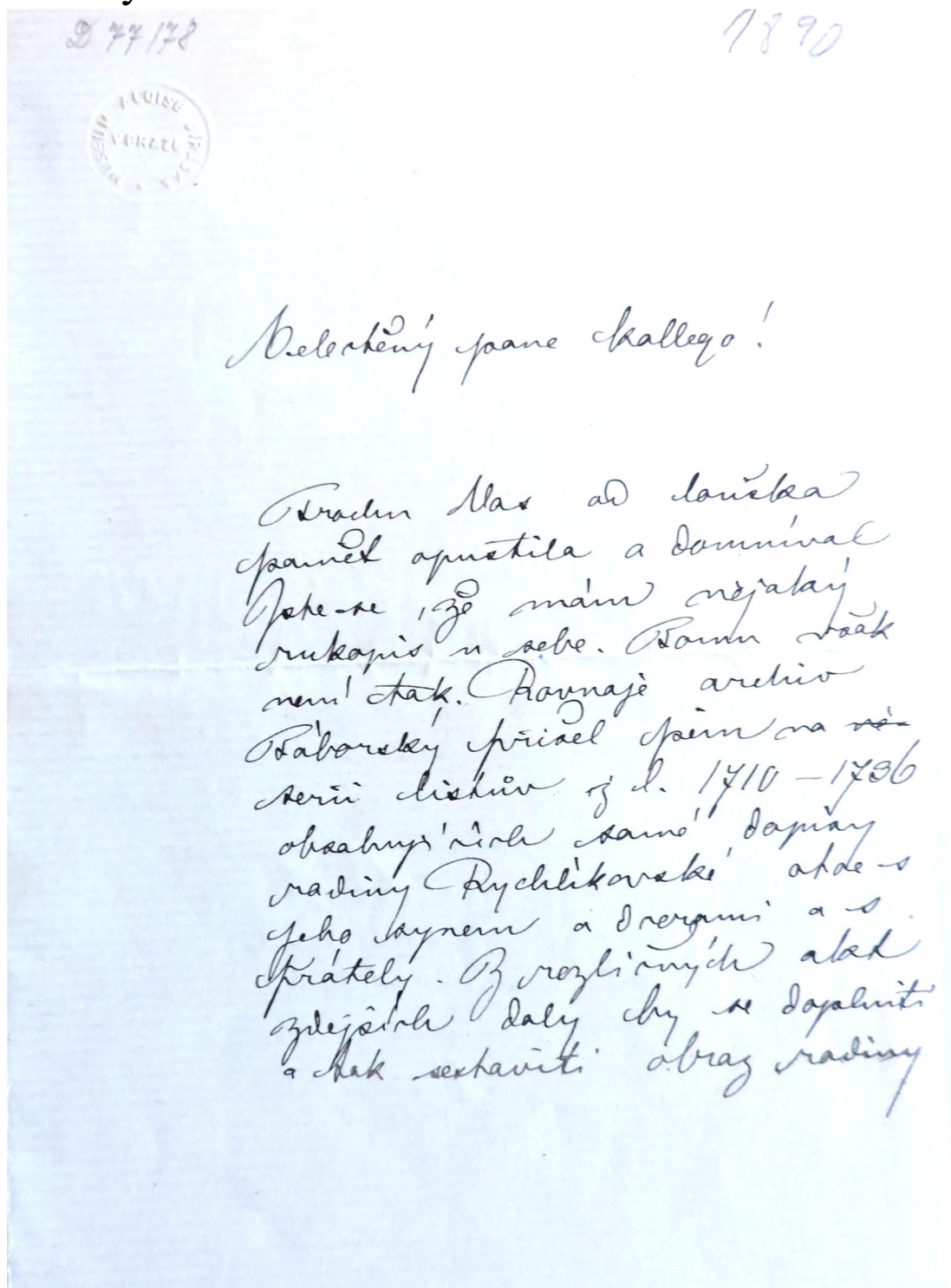
Příloha 14. Sedláček 1894, s. 149. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Příloha 15. Sedláček 1894, s. 108. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

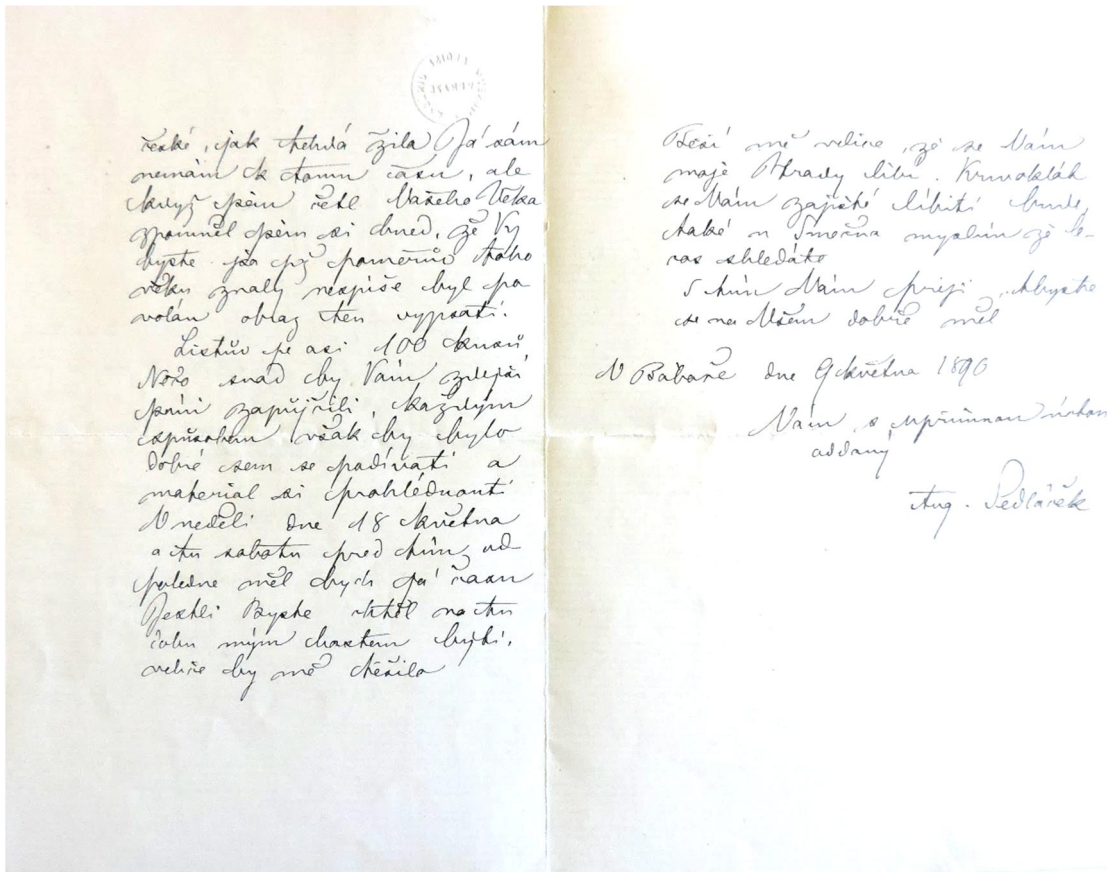
Příloha 16. Sedláček 1894, s. 114. <http://kramerius4.nkp.cz/search/> – vyhledáno 28. 3. 2019

Přílohy

Příloha 10. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi z 9. května 1890. Ústřední depozitář Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. 1. část

také, jak třeba žila. Já sám
 nemám k tomu času, ale
 když jsem měl třeba třeba
 spomínat jsem si dnu, že Vy
 byste, já jsem paměti toho
 věku znaly napíše byl spa
 rošan oblaž ten vypráví.

Děkují se asi 100 knai,
 Někdo snad by Vám zřejmě
 spíše zapůjčili, každý
 spíše vřak by bylo
 dobře sem se přidávat a
 materiál si prohlédnout.
 V neděli dne 18 května
 a ten sobotu před tím, od
 posledně měl bych já sám
 psal. Bylo třeba na ten
 dnu mým charakter byh',
 věřte by mě třeba

Víte, mě věřte, že se Vám
 moje Akady líbí. Krvolák
 se Vám zapíše líbiti. Soudy,
 jako v smotina myslím že
 ras sledáto

S tím Vám přeji, abyste
 se na něm dobře měl

V Praze dne 9. května 1890

Váš a upřímně
 oddaný

Aug. Sedláček

Příloha 11. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi z 9. května 1890. Ústřední depozitář
 Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. 2. část.

b. d.

→ Vážený pane kollego!

Nasí lastavě blahopřání k udělení
křížku vědce přijímám a patřím
jsem z Vaší pozornosti. Na co však
přání k tomu otevírat akademie
nepřijímám. Byl bych se jistě za to
malicherně škrtl spadával,
ale nečinil jsem tak jediné proto,
abych nevážil kato práva, takový
mě navrhoval a jít snižalim, dva
krát navrhoval. Příčina jakon jste
rděl se svým právi udalí není
ta práva; práva příčina je ta, že
nejsm Sroul, d. j. verus Jera
dita a v některá významná chobane
ka z literární dogmata nevěřím
O věný jednan vótne.

Příloha 12. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi. Nedatovaný. Ústřední depozitář
Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. Část 1.

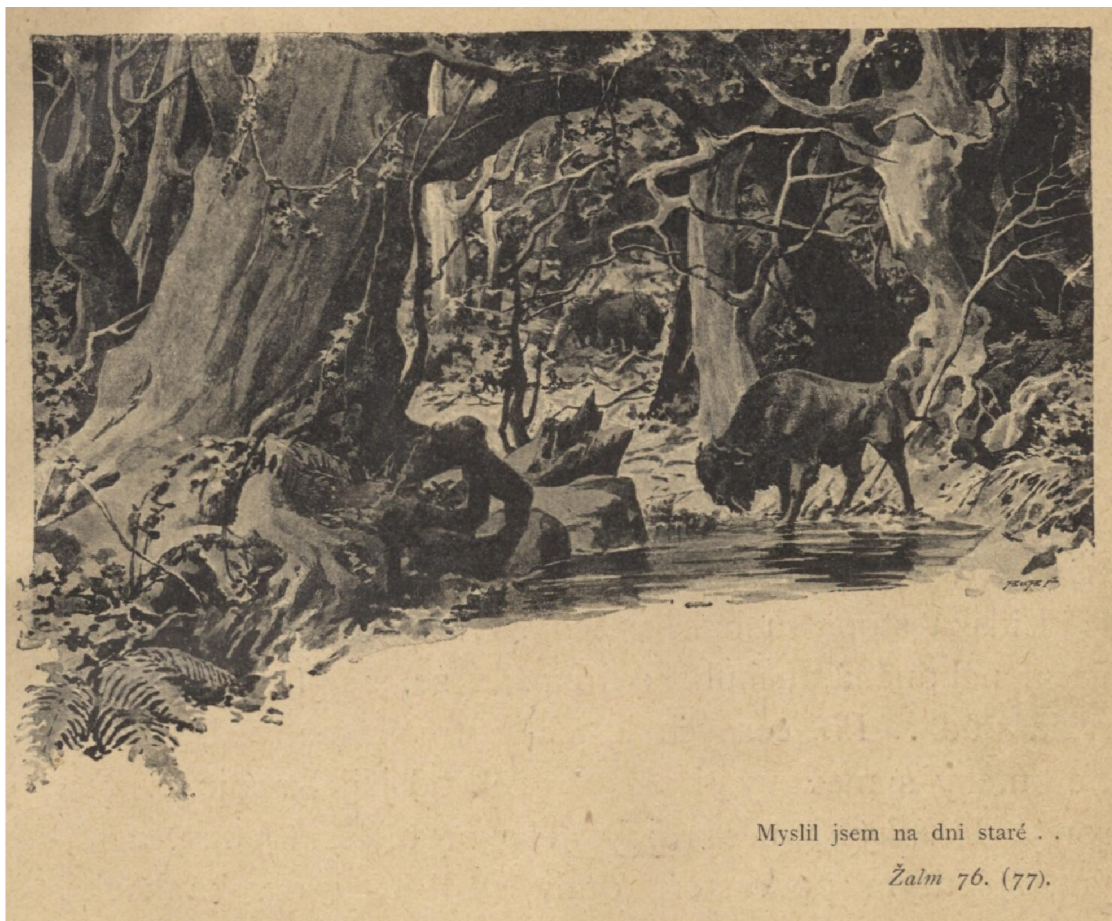
4211
251 PR 10
Ka padlanu koleblan netice do
kopy. Je to proni kolebka, která
do naší domácnosti přišla. Máje
se chud do mi za četva dala a
převěkla. Já ovšem chci tak nosi-
mim

Budu s Bohem

Vám v láte sádaný
A. Sedláček

Kdybyte se sešel s Svatoplukem
Pechan, pozdravíte jej ode mne a
sdělte mu, jak si já a máje man-
želka máme na Vás vzpomínáme
a jak nás za to chine, že udržujeme
národního ducha českého.

Příloha 13. Dopis Augusta Sedláčka Aloisu Jiráskovi. Nedatovaný. Ústřední depozitář
Památníku národního písemnictví v Litoměřicích. Část 2.

Myslil jsem na dni staré . .

Žalm 76. (77).

Příloha 14. Jirásek 1894, s. 3

Příloha 15. Jirásek 1894, s. 355

Příloha 16. Jirásek 1894, s. 2

... A bylo hovorů, různých řečí i starých zpěvů... (Str. 11.)

Ilustrace Věnceslava Černého k pověsti »O Čechovi«.

Příloha 17. Jirásek 1894, s. 13

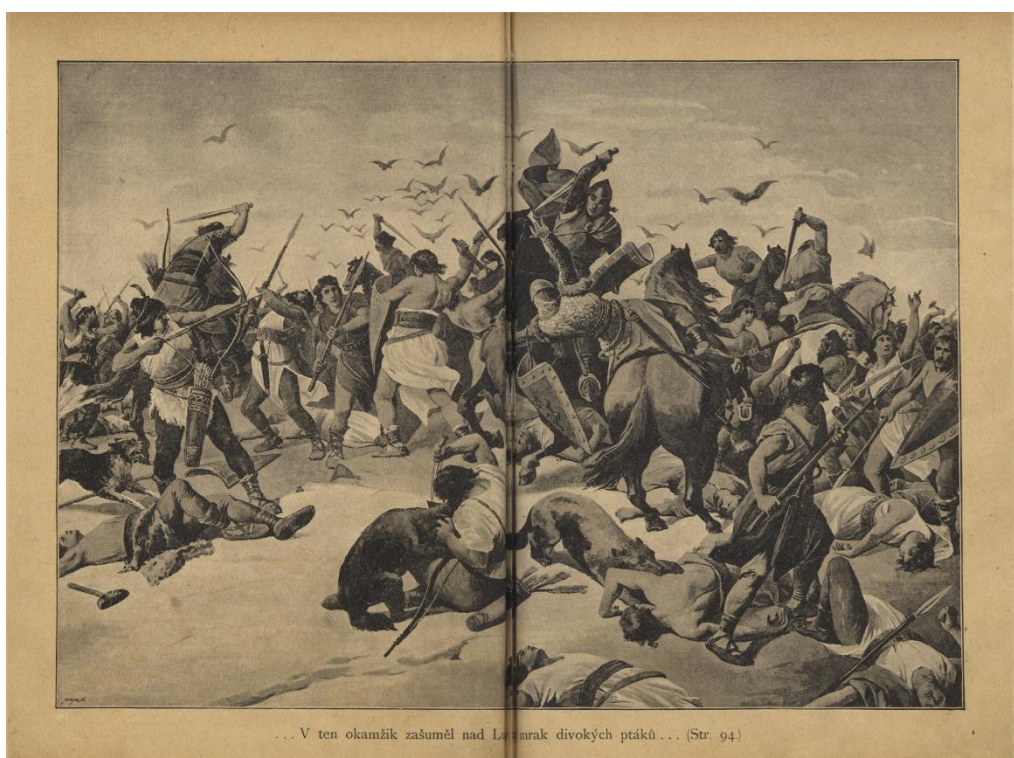
Příloha 18. Jirásek 1894, s. 48

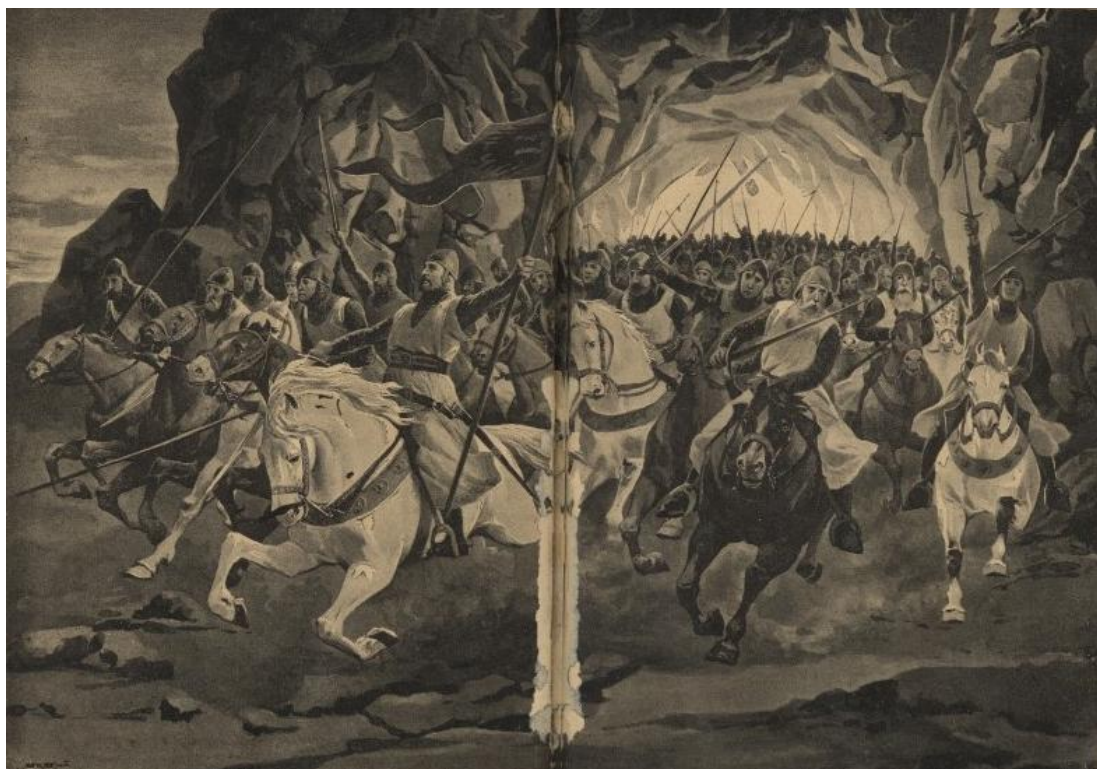
»... Vidím zář požárů, temnem vod plameny šlehají...« (Str. 55.)

Ilustrace Věnceslava Černého k pověsti »*Libuška prorokyně*«.

Příloha 19. Jirásek 1894, s. 49

Příloha 201. Jirásek 1894, s. 88–89

Příloha 12. Jirásek 1894, s. 350–351

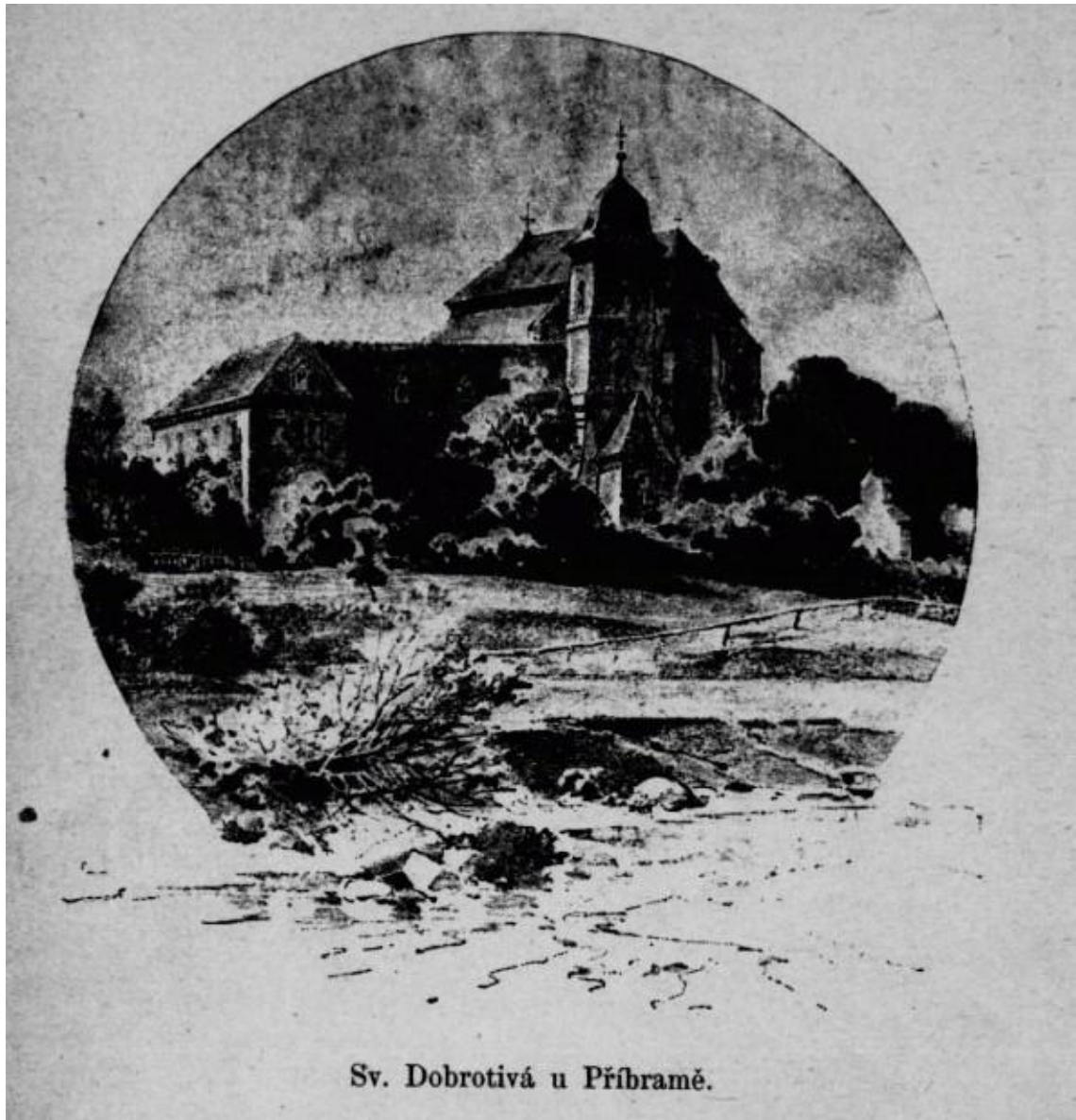
Erb pánů Bzenců z Markvartovic.

Příloha 13. Sedláček 1894, s. 148

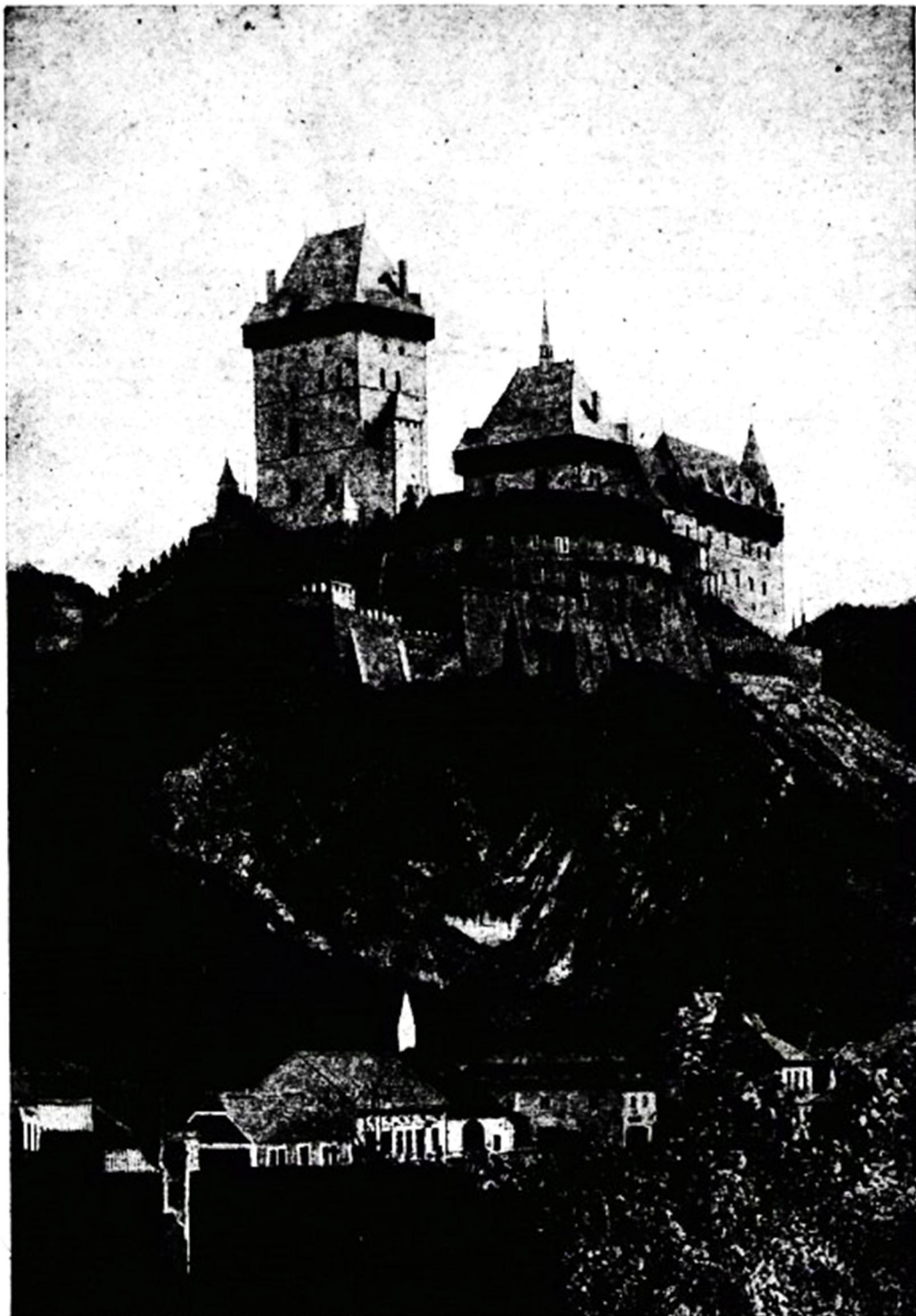
Erb pánů Haugviců z Biskupic.

Příloha 14. Sedláček 1894, s. 149

Sv. Dobrotivá u Příbramě.

Příloha 15. Sedláček 1894, s. 108

Karlův Týn.

Příloha 16. Sedláček 1894, s. 114